

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

На тему: «Інтелектуальне підприємництво та його роль в розвитку
інноваційної економіки»

Виконала: студентка 4-го року
навчання

Спеціальності
051 Економіка
Болдижар Дар'я Олександрівна
Керівник Шевченко О.О.
Кандидат економічних наук, доцент

Кваліфікаційна робота захищена

З оцінкою 87 (В) добре
Секретар ЕК_Шинкар З.Є.
«08» червня 2021 р.

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	6
1.1. Поняття та значення інтелектуального підприємництва в сучасній економіці.....	6
1.2. Інтелектуальне підприємництво як напрямок реалізації інтелектуального капіталу.....	11
1.3. Роль інтелектуального капіталу у інноваційній діяльності.....	23
Висновок до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ В РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	31
2.1. Особливості розвитку інтелектуального капіталу в Україні.....	31
2.2. Місце підприємництва в інноваційному розвитку України.....	41
2.3. Аналіз світового досвіду розвитку інтелектуального підприємництва...	49
Висновок до розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	58
3.1. Проблеми розвитку інтелектуального підприємництва в Україні.....	58
3.2. Напрямки вдосконалення інтелектуального підприємництва як драйвера інноваційного розвитку України.....	71
Висновок до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми. Внаслідок постійного розвитку ринкової економіки слід зазначити важливість пошуку ефективних моделей, механізмів та інструментів інтелектуального забезпечення інноваційного розвитку країни та її ринкових суб'єктів, включаючи підприємництво.

Економіка знань принципово змінює всі традиційні принципи, підходи та моделі розвитку конкурентоспроможного підприємництва. Підприємництво в економіці знань все більше орієнтоване на підвищення ринкової вартості організацій, в якій основну частину починають займати нематеріальні активи. Все це обумовлює необхідність інтелектуалізації підприємництва, що виражається в тому, що самі підприємці стають інтелектуалами (або скоріше інтелектуали підприємцями), знаменуючи розвиток нового типу підприємництва – інтелектуального.

В даний час концепція інтелектуального підприємництва знаходиться в стадії становлення, особливо та її гілка, яка досліджує мікроекономічні основи відтворення інтелектуальних ресурсів в освітньому, науковому, інноваційному та інформаційному сегментах. В той же час уявлення інтелектуального підприємництва обмежене рамками мікроекономічного підходу, що не дозволяє розкрити складні поліфункціональні взаємозв'язки сегментів інтелектуальної діяльності суб'єктів економіки, пояснити і прогнозувати довгострокові тенденції розвитку сфери знань в рамках еволюції різноманітних інститутів та інституційних форм інтелектуального підприємництва.

Одним із способів інтеграції системи освіти і науки з системою підприємництва виступають малі фірми, організовані при вузах, які все частіше розглядаються в рамках інтелектуального підприємництва.

Дослідженню проблем та перспектив розвитку інтелектуального підприємництва присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців таких як: Брукінга Е. [2], Диканя В. [8], Кузьміна О. [27], Луцик М. [28], Прохорової В. [39], Чобіток В. [48], А. Штангрета [49] та ін.

Метою роботи є розвиток теоретико-методологічних положень щодо розробки і регулювання системи інтелектуального забезпечення інноваційного розвитку підприємництва в Україні.

Основні **завдання** визначені метою роботи:

1. Розкрити поняття та значення інтелектуального підприємництва в сучасній економіці.
2. Дослідити інтелектуальне підприємництво як напрямок реалізації інтелектуального капіталу.
3. Визначити роль інтелектуального капіталу у інноваційній діяльності.
4. Окреслити сучасний стан інтелектуального підприємництва в Україні та його роль в розвитку інноваційної економіки.
5. Визначити шляхи вдосконалення інтелектуального підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є визначення сутності та місця інвестицій в системі управління підприємницькою діяльністю в сучасних умовах господарювання.

Предметом дослідження є місце інтелектуального підприємництва в розвитку інноваційної економіки України.

Методи аналізу. Розкриття теми відбувалося за допомогою різних методів: загальнонаукових, методів інших наук. Для вирішення поставлених завдань використовувалися традиційні дослідницькі методи: системний, аналіз, порівняння, структурно-функціональний, класифікації та моделювання, статистичний, а також інші методи.

Інформаційною базою дослідження послужили наукові статті, матеріали, представлені в мережі Інтернет, законодавчі акти, статистична інформація.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона розвиває наукові знання в області теорії підприємництва та ролі інтелектуальних ресурсів в умовах економіки знань, сприяють розвитку і використанню інтелектуального капіталу підприємницьких організацій, їх роль в розвитку інноваційної економіки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що, проведений комплексний аналіз розвитку інтелектуального підприємництва в Україні, що дає можливість окреслити перспективні напрямки його розвитку через розвиток інновацій.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаної літератури, додатків. Загальний обсяг сторінок - , список літератури складається з – найменувань.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

1. Поняття та значення інтелектуального підприємництва в сучасній економіці

Ефективність розвитку сучасних організацій різних форм власності та видів економічної діяльності, підвищення якості життя населення, особливо в частині забезпечення інформаційними продуктами і послугами, безпосередньо залежать від інтенсивності розвитку та результативності системи інтелектуального підприємництва. При цьому слід зазначити, що економічне поняття «інтелектуальне підприємництво» є не цілком однозначним за змістом та досить дискусійним.

Одним з перших поняття «інтелектуальне підприємництво» почав використовувати американський економіст Р. Червіц. На його думку, інтелектуальне підприємництво є «процес виробництва нових знань і перетворення їх в конкретні життєві блага з допомогою співпраці та взаємодії економічних агентів, що приймають форму різноманітних інтелектуальних спільнот». Р. Червіц розглядав інтелектуальне підприємництво в першу чергу в контексті комерціалізації результатів вузівської науки, що не в повній мірі відповідає сучасному розумінню досліджуваного нами поняття, звужує його зміст. Б. Гейтс дає досить ємне визначення інтелектуального підприємництва, розглядаючи останнє як «систематичні виробництво і торгівлю інформацією на відповідних галузевих ринках» [38,с.60].

На думку Стрижак О. О., «інтелектуальне підприємництво являє собою інтелектуальну діяльність, спрямовану на розширене відтворення морально творчих знань, використання яких забезпечує підприємству стійкість в ринковій конкуренції, соціально економічне зростання і високі прибутки» [43,с.29].

Не можна не погодитися з автором наведеного вище визначення в тому, що однією з найважливіших функцій інтелектуального підприємництва є відтворення і комерційне поширення знань, як особливого нематеріального активу. Разом з тим, досить спірним представляється підхід, відповідно з яким інтелектуальне підприємництво забезпечує підвищення стійкості розвитку суб'єкта підприємництва. Вкладення в знання, засновані на них інновації та інформаційні технології, навпаки, як правило, пов'язані з підвищеним ризиком. У цьому сенсі інтелектуальне підприємництво являє собою менш стійкий в фінансово економічному плані вид підприємницької діяльності в порівнянні, наприклад, з такими типами підприємництва, як торгово-закупівельна діяльність або підприємницька активність в сфері надання побутових послуг населенню [35,с.178].

Розглянемо основні підходи до визначення інтелектуального підприємства, табл.1.1.

Таблиця 1.1.

Підходи до визначення поняття «інтелектуальне підприємництво»

Автор	Визначення
Е. Верхогляд, К. Полещенко [5]	новий вид інноваційної діяльності у сфері інновацій, що виступає як особливий конструкт культури. Складається з концептів, відносин, цінностей, правил та норм, та об'єднує різні види культур.
Т. Ковальова [26]	механізм партнерства галузей науки, освіти, інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій, яка працює як єдиний комплекс, як цілісна система відтворення та накопичення інтелектуальний ресурсів національної економіки
Натрошвілі С. Г. [34]	це вихід за межі наявних можливостей в інтелектуальній сфері.

Чухно А.А. [46]	інтелектуальна діяльність, яка заснована на особистому інтересі і спрямована на досягнення суб'єктом своєї мети, що реалізується за його безпосередньої участі на основі використання його особистих факторів, і відрізняється вона від суто виконавської діяльності ініціативністю, пов'язаною з спрямованістю на досягнення нового кращого з можливих результату
І. Назаренко [35]	специфічний вид підприємництва, що здійснюють інтелектуалами, які створюють соціально-орієнтовані складні, високотехнологічні інтелектуальні продукти

Зміст інтелектуального підприємництва в широкому і вузькому аспектах, можна розглядати наступним чином:

1. У вузькому сенсі інтелектуальне підприємництво є вид підприємницької діяльності, який характеризується підвищеною питомою вагою знань, людського капіталу, підприємницьких ідей як в структурі активів, так і у вартості продукції, робіт, послуг, орієнтований на забезпечення високого рівня конкурентоспроможності на підставі синтезу різних видів інновацій [17,с.23].

2. У широкому сенсі інтелектуальне підприємництво являє собою особливий соціально економічний інститут, що характеризується широким залученням інтелектуального капіталу в підприємницьку діяльність і забезпеченням активного його використання у виробничому процесі, що сприяє інтенсивному розвитку економіки знань, зміни складу і структури підприємницьких контрактів, якісної модифікації використання традиційних факторів підприємницької діяльності.

Основні економіко - теоретичні підстави формування інтелектуального підприємництва систематизовані на рис. 1.1.

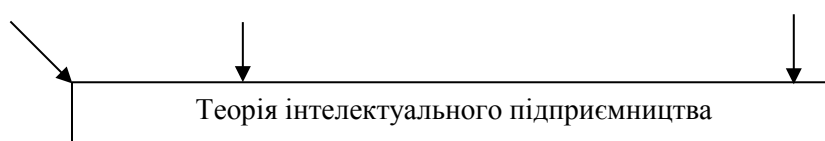

Рис.1.1. Основи розвитку інтелектуального підприємствами [11,с.150]

Зміст інтелектуального підприємництва проявляється в системі його взаємопов'язаних функцій, основні з яких систематизовані в табл.1.2.

Таблиця 1.2.

Основні функції інтелектуального підприємництва в сучасній економіці

Найменування функції	Зміст функції
Сприяння розвитку та вдосконалення економіки знань	Забезпечення інтелектуалізації розвитку соціально-економічної системи в цілому, підвищеного попиту на знання як базовий економічний актив і одночасно засіб. досягнення соціального успіху
Інтенсифікація розвитку сфери послуг	Підвищення питомої ваги компаній сфери послуг в структурі економічних суб'єктів і збільшення внеску такого роду організацій в формування валового продукту.
Забезпечення додаткової зайнятості населення	Створення додаткових робочих місць, переважно в компаніях сфери послуг; об'єктах інноваційної інфраструктури, в т.ч. на підставі використання принципів віддаленої зайнятості
Збільшення попиту на вищу і додаткову професійну освіту	Підвищення потреби фізичних осіб як в отриманні інноваційної вищої освіти, так і в періодичному використанні можливостей інституту додаткової професійної освіти

Розвиток суміжних інститутів, таких як інститути патентування, ліцензування, цивільно правового захисту інтелектуальної власності.	Удосконалення інституційної інфраструктури, що сприяє збільшенню ефективності інтелектуального підприємництва, раціоналізації складу і структури підприємницьких відносин в даній сфері, зниження загального рівня підприємницького ризику.
--	---

Джерело: розроблено автором на основі [13]

Як показано в таблиці 1.2, однією з базових функцій інтелектуального підприємництва є сприяння розвитку і вдосконаленню економічного потенціалу економіки знань. Такого роду вплив інтелектуального підприємництва на інтенсифікацію розвитку економіки знань має кілька аспектів, а саме: продуктами суб'єктів інтелектуального підприємництва в переважній більшості випадків є нематеріальні активи, або пов'язані з їх обслуговуванням інформаційні послуги, зростання частки яких у ВВП є одним з базових індикаторів інтенсивності розвитку економіки знань; представники системи інтелектуального підприємництва самі пред'являють підвищений попит на освітні послуги, забезпечуючи тим самим додатковий імпульс прогресивному розвитку такого центрального суб'єкта економіки знань, як освітні організації різної спеціалізації; в більш широкому соціальному контексті представники інтелектуального підприємництва формують і в своєму мікросоціумі, в першу чергу в рамках сімей, підвищений попит на знання, інтелектуальні та освітні ресурси, культ інтелектуального розвитку як найбільш значимого чинника життєвого успіху в цілому.

Інтелектуальне підприємництво – це особливий інститут розвитку економіки знань, що має самостійну організаційно-економічну структуру, що сприяє реалізації нових можливостей продуктивного використання ресурсів економічних агентів з метою реалізації інтелектуального потенціалу економічного зростання [6,с.46].

Види інтелектуального підприємництва показані на рис. 1.1.

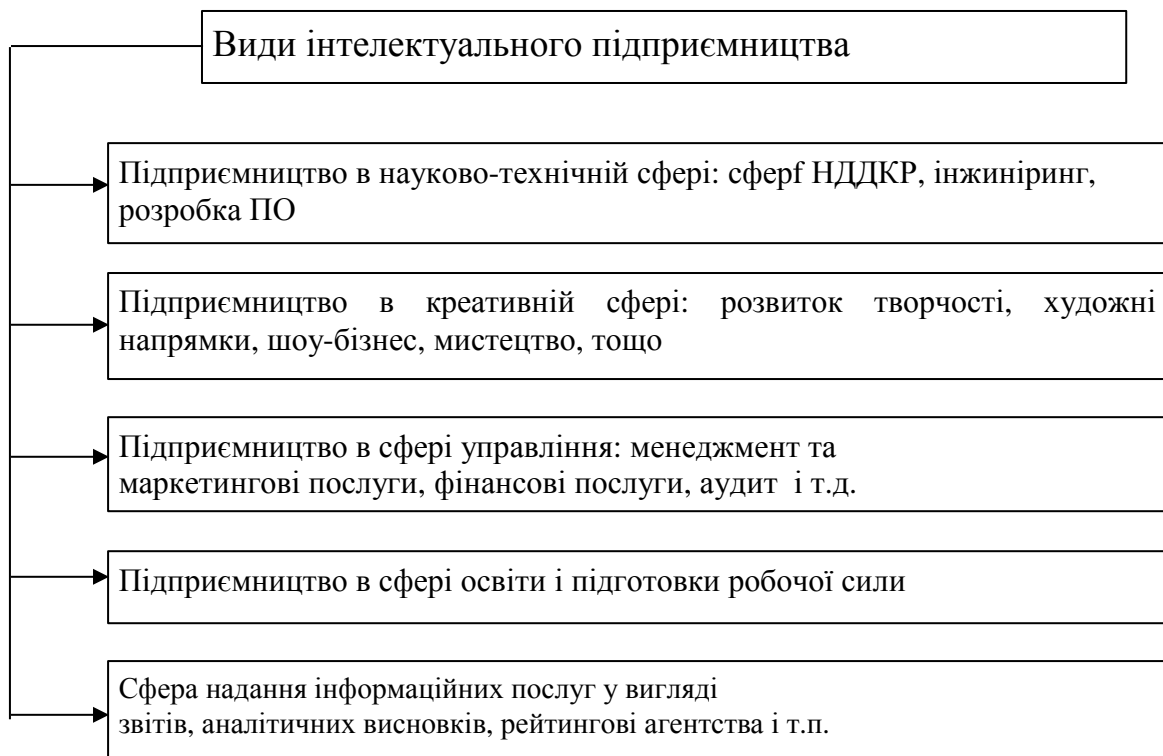

Рис.1.1. Види інтелектуального підприємництва

Джерело: розроблено автором на основі [18]

Таким чином, існує обґрунтована потреба в нових поняттях, моделях, показниках і образах - таких, які дозволили б нам визначити нову реальність системи управління інтелектуальним капіталом, заснованим на використанні знань персоналу. Необхідно шукати нові погляди на те, що відбувається, бачити різні перспективи, які дозволять по-новому поєднати минуле, сьогодення і майбутнє в розвитку потенціалу сучасного підприємства. Іншими словами, необхідно перейти до підприємницької діяльності, яку в більшій мірі ніж раніше створює і надихає саме людський інтелект і органічний світ природи, а не мир машин.

В даний час існував раніше механізм управління і планування використання людських ресурсів вже не в змозі відповідати вимогам ефективного господарювання. І якщо ми говоримо про вдосконалення всієї економічної системи, серйозної перебудови повинна піддатися і сфера трудових відносин [2,с.85].

Крім того, ринок робочої сили - це потужний важіль регулювання індивідуальних доходів і наближення їх до суспільно необхідного рівня. При цьому мова йде не про повну ліквідацію старого механізму кадрової політики організації, управління і планування, формування, руху і використання людських ресурсів, а про його вдосконалення. Досвід, накопичений нашою країною у вирішенні цих питань, значний. Важливо зараз визначити стратегію управління людськими ресурсами, засновану на формуванні і розвитку інтелектуального капіталу, вміло поєднуючи ринкові механізми з колишньою системою управління.

1.2. Інтелектуальне підприємництво як напрямок реалізації інтелектуального капіталу

В даний час зростають роль і значимість нематеріальних джерел розвитку. Економічна діяльність стала являти собою не тільки видобуток і переробку ресурсів, виробництво матеріальних товарів, а й нематеріальних товарів і послуг. У цих умовах необхідно ефективне управління нематеріальними ресурсами, в тому числі і інтелектуальними.

Розвиток нинішнього століття, ймовірно, здебільшого пов'язаний з інтелектуальним капіталом, і в період становлення економіки, заснованої на знаннях, особлива увага повинна приділятися накопиченню даного капіталу.

Інтелектуальний капітал може бути інтерпретований в широкому і вузькому сенсах. У широкому сенсі – це сукупність нематеріальних благ (технічне і програмне забезпечення, бази даних, патенти та ін.) і людський капітал країни. У вузькому сенсі – це сукупність інтелектуально-розумових здібностей, професійних знань і навичок людини, використання яких підвищує продуктивність і ефективність його діяльності [18,с.91].

Загальна складова ринку інтелектуальних послуг, НДДКР, спеціальних навичок, одержуваних або знаходяться в процесі придбання, – явні і неявні знання, капіталізовані певним чином. При цьому капіталізація явних знань

відбувається в матеріальних носіях (високотехнологічні товари і послуги), а неявних знань – в нематеріальних носіях (технічне і програмне забезпечення, бази даних, патенти, вміння і навички людини та ін.).

До числа специфічних властивостей інтелектуального капіталу (у вузькому сенсі) відносяться порівняно низька ліквідність, щодо періоду повернення інвестицій (в середньому 15-20 років), підвищена ступінь невизначеності і ризику при одночасно більш високій рентабельності (капіталовіддача). Користування даним капіталом можливо лише в процесі праці його власника, тобто людини.

Найважливіші форми вкладень в інтелектуальний капітал включають витрати на освіту і накопичення професійного досвіду, підготовку і перепідготовку на виробництві, забезпечення географічної та професійної мобільності, організацію пошуку інформації про кон'юнктуру ринку праці та наявність вакансій [43,с.31].

У розвинених країнах сумарні інвестиції в інтелектуальний капітал перевищують інвестиції в інші види капіталу, що сприяє не тільки розвитку інноваційної економіки, сфери НДДКР і інтелектуальних послуг, а й підвищенню статусу провідних економічних держав, зростання міжнародних рейтингів країн, зміцненню позицій національних економік у світовому економічному просторі.

Інтелектуальному капіталу властиве таке явище, як відплив умів - виїзд вчених і кваліфікованих фахівців за межі країни в пошуку більш сприятливого місця докладання своїх здібностей. Високий рівень наукової еміграції спостерігався в 1990-2000-і рр. Нині ситуація стабілізувалася. Необхідно відзначити, що відплив умів представляє собою неоднозначне явище. З одного боку, країна втрачає підготовлених фахівців, з іншого боку, результати діяльності фахівців стають світовим благом. В якості заходи, що сприяють зниженню відтоку вчених за кордон, може бути запропоновано формування контрактних взаємин на ринку наукової праці, в тому числі узгоджена робота інституційних структур формування та використання

інтелектуального капіталу, уведення системи компенсаційних виплат приймаючою стороною [6,с.47].

У сучасних умовах велике значення набуває захист прав на об'єкти інтелектуальної власності як результати формування і використання інтелектуального капіталу.

Наявність дієвих механізмів чіткої специфікації прав власності на продукти і технології стає одним з основних ознак розвиненості економіки, заснованої на знаннях, забезпечуючи економічний, соціальний, технологічний ефекти від впровадження нововведень в усі сфери господарського життя.

Інтелектуальний капітал може розглядатися як суттєвий ресурс становлення і розвитку економіки, заснованої на знаннях, оскільки:

- акумулює існуючі і генерує нові знання, формуючи тим самим основу розвитку будь-якої соціально-економічної системи;
- здатний вирішувати складні комплексні завдання в силу володіння різноплановими і різнобічними знаннями;
- упредметнює початкові ідеї в кінцеву продукцію, технології, послуги за допомогою матеріального і нематеріального виробництва;
- бере участь у більшості процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві.

Таким чином, інтелектуальний капітал нині стає одним з ключових ресурсів розвитку економіки, заснованої на знаннях, а індивідууми - носії приватного інтелектуального капіталу - виявляються втягнутими в складну, багатогранну і багаторівневу систему соціально-економічних і культурних взаємозв'язків і виробничих відносин в рамках функціонування громадського людського капіталу, що забезпечує синергетичний ефект і зростаючу віддачу від відтворювальних процесів в масштабах народного господарства в цілому.

Однією з форм реалізації результатів інтелектуальної діяльності може бути підприємництво, а саме інтелектуальне підприємництво. З плином часу

змінюються і типи підприємництва, і ресурси використання в підприємницької діяльності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Еволюція підприємництва у взаємозв'язку зі зміною головного ресурсу економіки

Етап	Ключові фактори	Домінуючий тип
Ранній капіталізм	Некваліфікована ручна праця.	Дрібне і середнє фабричне виробництво
Розвиваючий капіталізм	Кваліфікована праця	Великі виробничі підприємства
Індустріальне суспільство	Кваліфіковані кадри. Нові технології	Транснаціональне виробниче підприємництво
Сервісна економіка	Кваліфіковані кадри. Капітал, нематеріальні активи	Сервісне підприємництво
Постіндустріальна економіка або економіка знань (поч.1990 і по сьогодні)	Інтелектуальні ресурси Нематеріальні активи	Інтелектуальне підприємництво

Джерело: [18,с.88]

Підприємництво в даний час є однією з найбільш гнучких сфер діяльності, в якій створені знання швидше, ніж в інших напрямках, знаходять свою реалізацію. Особливо актуальним в даний час стає розвиток інтелектуального підприємництва, яке має стати каналом просування, що сприяє ефективному використанню вже створених і новостворюваних знань.

Інтелектуальне підприємництво – це вид підприємницької діяльності, заснований на реалізації переважно інтелектуального капіталу, спрямований на комерціалізацію продуктів інтелектуальної діяльності та отримання на це прибутку. З плином часу змінюються і типи підприємництва, і ресурси використання в підприємницької діяльності. Зараз важливо творчо

переробляти інформацію і формувати якісний інтелектуальний продукт. Для цього потрібно володіти вмінням, яке називається інтелектуальним підприємництвом, яке обумовлює конкурентоспроможність індивіда в економіці, заснованої на знаннях [11,с.151].

Відмінність інтелектуального підприємництва від класичного виражається в трьох основних особливостях. По-перше, у формуванні конкурентоспроможності підприємств збільшується роль нематеріальних, особливо інтелектуальних, ресурсів. Знання та навички працівників, вміння виконувати завдання визначають ефективність впровадження в підприємницьку структуру не тільки нових продуктів і технологій, а й прийняття і реалізацію адекватних стратегічних рішень, що визначають довгострокову конкурентоспроможність компанії на ринку.

По-друге, змінюється продукт праці (від матеріального до інтелектуального). Продукт, отриманий в результаті інтелектуальної діяльності, має свої особливості. Це невіддільність знання в процесі купівлі-продажу, зростаюча віддача від кожного наступного виробленого продукту, зменшення собівартості подальшої копії, так званий ефект мережевої зовнішності, тобто придбання кожним наступним споживачем продукту приносить велику цінність для всіх споживачів [31,с.35].

По-третє, змінюється тип підприємця і підприємництва – від трудового до інтелектуального. Ростуть рівень освіченості, духовності і соціальної орієнтації підприємницької діяльності, які обумовлюють домінування цілей самовираження і соціальної орієнтації діяльності над цілями збагачення (максимізації прибутку).

Слід також розрізняти інноваційну та інтелектуальну діяльність. Інноваційна діяльність спрямована в більшій мірі на поширення і використання інновацій, їй притаманні технологічне, технічне, соціальне, продуктове, маркетингове та організаційне впровадження нововведень. Вона являє собою впровадження і використання всього нового, хоча і не в масовому порядку.

Інтелектуальна діяльність ширше інноваційної та включає в себе не тільки інновації, а й поширення різних консультаційних, консалтингових, інформаційних центрів, які купують все більшої актуальності, при цьому передані знання і інформація можуть бути зовсім не новими і не по впровадженню інновацій, але не виключають цього.

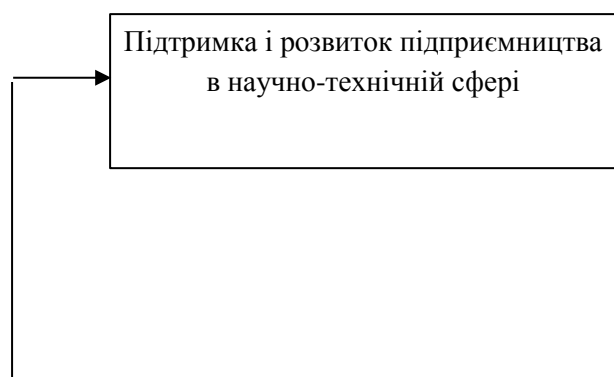
Таким чином, поняття «інтелектуальна діяльність» ширше поняття «інноваційна діяльність», і перше включає в себе друге.

Інтелектуальне підприємництво забезпечує ефективний взаємозв'язок між наукою і освітою, з одного боку, і бізнесом (великим, середнім, малим), з іншого. Інститутами поширення та використання знань є фірми, які оперують інформацією і знаннями. Це рекламні агентства, консультаційні центри, центри тренінгів тощо [41,с.163].

Інтелектуальне підприємництво має виражену інституційну специфіку, в основі якої лежить сукупність правил, що структурують діяльність суб'єктів інтелектуального підприємництва та дозволяють створювати, замінювати або ліквідувати моделі економічної поведінки.

Отже, під інтелектуальним підприємництвом слід розуміти особливий інститут розвитку сучасної економіки, що має самостійну організаційно-економічну структуру, що допомагає реалізувати нові можливості продуктивного використання ресурсів для становлення інтелектуального потенціалу економічного зростання організації.

Виникає необхідність підтримки і розвитку некласичного, інтелектуального підприємництва, що дозволить зберегти природні ресурси, збільшити обсяги високотехнологічних товарів і послуг, підвищити інноваційний рівень бізнесу в цілому. Напрямки підтримки інтелектуального підприємництва можуть здійснюватися за групами (рис. 1.2.).

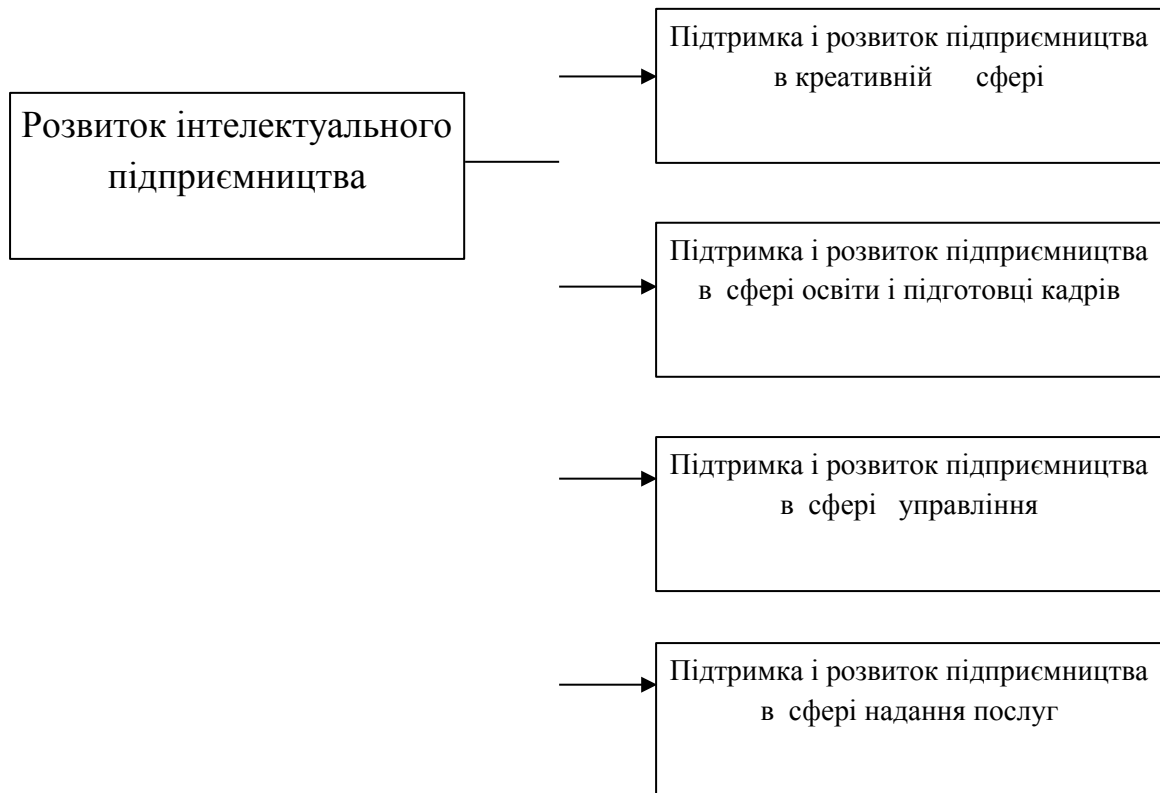

Рис.1.2. Напрямки підтримки інтелектуального підприємництва
Джерело: розроблено автором на основі [29]

В рамках першої групи (підтримка і розвиток підприємництва в науково-технічній сфері) необхідні:

- підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників університетів;
- стажування науково-педагогічних, інженерно-технічних працівників університетів, аспірантів і докторантів в провідних вітчизняних і зарубіжних навчальних закладах та наукових центрах, на підприємствах, які виробляють обладнання та програмне забезпечення для наукових досліджень, з метою підвищення їх кваліфікації та забезпечення роботи на високотехнологічному обладнанні;
- запрошення науковців та педагогів з провідних вітчизняних і зарубіжних університетів і наукових центрів для підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників університетів,

формування науково-педагогічних кадрів, що забезпечують елітарну освіту;

- підвищення кваліфікації працівників університетів – користувачів високотехнологічного обладнання;
- підвищення кваліфікації і перепідготовка адміністративно-управлінських працівників університетів для формування інноваційної інфраструктури та розвитку системи управління університетом для роботи в сучасній науково-освітній сфері [21,с.196].

В рамках другої групи (підтримка і розвиток підприємництва в креативній сфері) необхідно:

- створення мережевого бізнес-середовища для представників креативної сфери;
- організація навчання основам економіки і підприємництва крім навчальних закладів.

В рамках третьої групи (підтримка і розвиток підприємництва в сфері управління) необхідно:

- розвиток поліфункціонального web-простору університетів, який забезпечує повноту, актуальність, затребуваність і доступність інформації про результати наукової, освітньої та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів;
- вдосконалення електронної інформаційної системи університетів;
- розширення системи доступу до світових інформаційних ресурсів, баз даних і розширення ресурсів електронної бібліотеки учбових закладів;
- створення цифрових освітніх ресурсів для програм вищої професійної, післявузівської та додаткової освіти [7,с.58];
- створення інтегрованої інформаційно-комунікаційної системи для забезпечення дистанційного доступу до центрів колективного користування навчальних закладів, мережевої взаємодії з організаціями-партнерами та роботодавцями для цільової підготовки фахівців, апробації та поширення перспективних моделей мережевої

взаємодії, створення розподіленої інформаційної системи аналізу потреб у фахівцях і сприяння працевлаштуванню випускників учбових закладів;

- розвиток сегмента освітнього порталу університетів для системи загальної, початкової, середньої та вищої професійної освіти на основі науково-освітнього інтернет-порталу «Електронний університет»;
- створення на базі одного стійко функціонуючого університету суперкомп'ютера і на його основі - міжрегіонального центру обробки даних, що забезпечує отримання, обробку, каталогізацію і зберігання великих обсягів даних - результатів наукових і моніторингових досліджень, прикладного програмного забезпечення для наукомістких розрахунків;
- розвиток науково-освітнього телеканалу «ТВ-Університет» для збереження і примноження культурних цінностей, поширення знань та традицій кращих зразків вітчизняної науки і освіти;
- створення громадського інтернет-лекторію по актуальним проблемам соціокультурного розвитку, пріоритетними напрямками розвитку науки, технологій і техніки;
- створення інформаційної аналітичної системи підтримки молодіжних інтелектуальних конкурсів та інших заходів, активізують науково-інноваційну діяльність молоді.

В рамках четвертої групи (підтримка і розвиток підприємництва в сфері освіти і підготовки кадрів) необхідні:

- вдосконалення системи управління якістю освітньої та науково-інноваційної діяльності університетів, включаючи впровадження системи менеджменту якості у всіх структурні підрозділи університетів;
- вдосконалення внутрішньої рейтингової системи оцінки функціонування структурних підрозділів університетів;

- проведення міжнародної оцінки якості та суспільно-професійної акредитації освітніх програм;
- впровадження ефективних механізмів ротації кадрів;
- створення єдиної системи електронного документообігу університетів, створення єдиної інформаційно-аналітичної системи для забезпечення ефективності управлінських рішень;
- розробка програмно-апаратного забезпечення інформаційної безпеки;
- створення системи регулярного проведення досліджень і моніторингу потреб ринку праці в висококваліфікованих фахівцях;
- розробка, апробація і впровадження системи виявлення охороняються і результатів інтелектуальної діяльності, оформлення та захисту об'єктів інтелектуальної власності, обліку та застосування в господарській діяльності нематеріальних активів [43,с.31];
- створення системи комплексної експертизи комерційного потенціалу розробок, проектів договорів передачі майнових прав на результати інтелектуальної діяльності;
- розробка і впровадження ефективних форм участі університетів в управлінні господарськими товариствами;
- створення інноваційної інфраструктури формування інноваційних проектів в сфері високих технологій і комерціалізації розробок;
- розвиток організаційно-економічних механізмів, що забезпечують диверсифікацію джерел фінансування;
- створення спільних з академією наук і науковими центрами наукових лабораторій, базових кафедр;
- створення мережових молодіжних об'єднань - студентських бізнес-інкубаторів, спеціалізованих конструкторських бюро, технологічних парків.

В рамках п'ятої групи (підприємництво в сфері надання послуг у вигляді звітів, оглядів, баз даних, аналітики, рейтингових агентств та ін.) передбачені наступні заходи:

- пошук і співпраця з підприємцями, особливо зайнятими інтелектуальним підприємництвом, для розвитку практичних навичок в сфері бізнесу, розробки спільних проектів та подальшої підтримки підприємців-початківців;
- організація інформаційної та рекламної підтримки можливостей даного виду бізнесу, доступності для споживачів усіх верств населення;
- пропаганда цього виду підприємництва, оскільки в даний час, з огляду на високий попит на аналітичні та облікові роботи у всіх організаціях, ця сфера діяльності стає ще більш актуальною.

Необхідність активізації інтелектуального капіталу в підприємстві обґрунтована рядом передумов [49,с.399].

По-перше, використання нових знань і навичок призводить до збільшення основного ефекту в кілька разів, крім того, цінність знань як товару до продажу також збільшується. У зв'язку з цим в даний час все більше з'являється фірм, що спеціалізуються на продажу юридичних, бухгалтерських, консультаційних та інших знань і інтелектуальних послуг;

По-друге, багато представників бізнес-середовища, зокрема вітчизняного бізнесу, торгують тим, що досі не створено ними або ж імпортовано.

Світове інтелектуальне націлене на забезпечення постійної конкурентоспроможності продукції, щоденну роботу зі створення конкурентних переваг, основним джерелом яких є інновації.

По-третє, підприємництво - це інститут поширення і одночасного використання знань. Саме тут сформувався інтелектуальний капітал і створені ним знання отримують свою реалізацію. Все це визначає необхідність інтелектуалізації підприємництва та розвитку інтелектуального підприємництва.

По-четверте, основним економічним здобутком підприємницької діяльності виступає інтелектуальний продукт, а саме: програмне забезпечення, технологія і методика) і високотехнологічний продукт;

По-п'яте, самі підприємці стають інтелектуалами, точніше, інтелектуали - підприємцями. Інтелектуальними підприємцями є виступають дослідники та науковці, викладачі та інші компетентні спеціалісти, що займаються продажем власних ідей і розробок.

Інтелектуалізація підприємництва збільшує роль освіти - основи формування і розвитку інтелектуального капіталу, а потім і трансферу знань в економіку. Освіта неминуче інтегрується з підприємництвом, сприяючи більш ефективному обміну знаннями, впровадження більш кращих наукових методів виробництва, збільшення освіченості і духовності підприємництва, що служать інтересам людей, а не тільки особисту вигоду [47,с.9].

Таким чином, інтелектуальне підприємництво - це особливий тип підприємництва, яке (на відміну від трудового) орієнтоване на створення і впровадження інтелектуального продукту і працює в умовах нестабільного зовнішнього середовища, високих ризиків і ринкової невизначеності. Інтелектуальний капітал є особливим ресурсом, вимагає створення спеціальних умов, а інтелектуальне підприємництво являє є сприятливим середовищем для його розвитку.

3. Роль інтелектуального капіталу у інноваційній діяльності

Аналіз еволюції теоретичних підходів поняття «інтелектуальний капітал» дозволив узагальнити, що інтелектуальний капітал являє собою вищу форму організації якісних властивостей індивіда, які складають основу інноваційної економіки у вигляді нових творчих знань, ідей, винаходів, продуктів і т. д. У постіндустріальній економічній системі інтелектуальний капітал надає детермінуючий вплив на процес суспільного відтворення і забезпечує реальний приріст життєвих споживчих цінностей.

Згідно структурному підходу дослідження економічної системи, інтелектуальний капітал можна розглядати на рівні індивіда, на рівні організації і на макrorівні. На рівні індивіда інтелектуальний капітал являє

собою сукупність індивідуальних здібностей людини. На рівні організації інтелектуальний капітал - це комплексна категорія, поєднує інтелектуальний капітал людей і різні форми нематеріальних активів, що фіксують знання і професійні вміння [18,с.93].

На організаційному рівні інтелектуальний капітал виступає перш за все як фактор виробництва, який повинен забезпечити максимум доданої вартості при мінімальних витратах. На макрорівні інтелектуальний капітал розглядається не тільки як елемент виробничого процесу, а й як генератор його розвитку за допомогою науки, інформаційних ресурсів і технічного прогресу. Особливістю існування категорії інтелектуального капіталу на макрорівні є зростання її об'єктивної складової, представленої у вигляді накопичуються банків знань та інформації, частина якої може навіть не знаходити практичного застосування, не втрачаючи при цьому своєї цінності.

Процес інвестування в інтелектуальний капітал являє собою не просто вкладення коштів і ресурсів, але в той же час і усвідомлену, цілеспрямовану діяльність самого носія творчих здібностей і суспільства в цілому. Чим раніше робляться вкладення в людину, тим швидше вони починають давати віддачу. Але не всякі інвестиції в людину можуть бути визнані вкладеннями в інтелектуальний капітал, а лише ті, які суспільно доцільні та економічно ефективні. Інтелектуальний капітал, схильний до фізичного і морального зносу. Фізичний знос інтелектуального капіталу визначається ступенем старіння людського організму і властивих йому психофізичних функцій. Моральний знос виражений в ступені старіння знань. Разом з тим процес зносу і знецінення інтелектуального капіталу протікає інакше.

Стосовно до теорії інтелектуального капіталу важливо відзначити, що інтелектуальний капітал - категорія вужча за відношенню до людського капіталу, оскільки передбачає розвиток лише частини що входять в нього властивостей. У той же час людський капітал та інтелектуальний капітал - пересічні економічні категорії. Коли знання чи вміння поширюються між

економічними суб'єктами, інтелектуальний капітал трансформується в людський капітал.

Таким чином, інтелектуальний капітал в інноваційній економіці має специфічні особливості, які проявляються в наступному.

По-перше, інтелектуальний капітал невіддільний від його носія - людини. Інтелектуальний капітал являє собою вищу форму організації якісних властивостей індивіда, реалізація яких сприяє створенню творчих знань, ідей, продуктів, винаходів і т. д.

По-друге, інтелектуальний капітал у вигляді знань, навичок, досвіду, здібностей може бути накопичувальним.

По-третє, в процесі формування інтелектуального капіталу задіяні вроджені і сформовані в процесі виховання і навчання індивідуальні здібності особистості.

По-четверте, вкладення в інтелектуальний капітал надають великий за обсягом, тривалий і інтегральний за характером економічний і соціальний ефект. Скорочасні вкладення в людину починають давати віддачу значно раніше. Інвестиційний період віддачі інтелектуального капіталу значно довший, ніж у фізичного.

По-п'яте, інтелектуальний капітал є частиною людського капіталу, оскільки передбачає розвиток лише деяких властивостей.

Без практичного використання інтелектуальні ресурси не несуть в собі цінності для економіки і суспільства в цілому. Беручи участь в процесі виробництва, створюючи цінність, інтелектуальні ресурси трансформуються в інтелектуальний капітал. Процес творчого використання інтелектуального капіталу з метою створення інтелектуальних благ називається інтелектуальним виробництвом. Дане виробництво змістовно характеризує творчу і морально-орієнтовану діяльність людини. Створюваний в процесі інтелектуалізації інтелектуальний продукт або благо має такі особливості.

Продукт інтелектуальної творчості – це продукт гуманний і високоморальний, що відповідає етичним і моральним вимогам людства.

Інтелектуальний продукт носить конструктивний творчий характер. Цінність цього продукту полягає в тому, що максимальну користь від його використання можуть отримати всі користувачі продукту. Більш того, генерування і використання інтелектуального продукту сприяють сталому розвитку людства, яке виражається в певній формі взаємодії людини і природи.

В основі інтелектуального продукту лежить ідея відтворюваності оточуючих людських цінностей. Сам інтелектуальний продукт є продукт творчості, заснованого на використанні відтвореного ресурсу (інтелекту), а його використання передбачає збереження обмежених невідтворених багатств природи і активне впровадження в виробничий процес здатних до відтворення ресурсів [4,с.177].

Логіко-гносеологічний аналіз інтелектуалізації економічної діяльності, а також взаємозв'язку інтелекту і інтелектуального капіталу дозволяє відзначити наступне. З одного боку, інтелектуальний капітал виступає як актуалізований інтелект. Але з іншого, - сам інтелект постає як продукт функціонування інтелектуального капіталу.

Отже, інтелект та інтелектуальний капітал є доповнюваними категоріями і розвиток одного відбувається в результаті розвитку іншого. В даному випадку мова йде про інтелектуальний внутрішньому виробництві, полягає в творчій і цілеспрямованій діяльності людини з розвитку своїх гуманістично орієнтованих пізнавальних, розумових і творчих сил і здібностей. Їх можна поділити, по-перше, на нові ендогенні знання і навички, які збагачують інтелектуальні сили індивіда. По-друге, ці блага розглядаються в формі внутрішніх інститутів, складових «мотиваційний каркас» індивіда, а також представляють собою внутрішні норми і правила, відповідно до яких людина сама організовує і здійснює інтелектуальне внутрішнє виробництво.

Таким чином, сформований і постійно відтворений в процесі інтелектуального внутрішнього виробництва інтелект актуалізується в формі

інтелектуального внутрішнього ендогенного капіталу. Створювані в процесі внутрішньої інтелектуальної творчості продукти називаються інтелектуальними внутрішніми (ендогенними) продуктами.

Однак безмежне зростання потреб людини зумовлює не тільки внутрішню, але і зовнішню форму актуалізації інтелектуальних сил. Ця актуалізація здійснюється в формі виникнення інтелектуального зовнішнього (екзогенного) капіталу, функціонування якого забезпечує створення і розширене відтворення інтелектуальних зовнішніх продуктів. Структура цих продуктів складається з відчутних і невлених інтелектуальних продуктів. До недосяжних інтелектуальних продуктів відносять інноваційні ідеї, ноу-хау, нові висновки і системи уявлень, нові знання і розробки, що стали підставою для патентування та ліцензування. Відчутні інтелектуальні продукти являють собою реалізовані ідеї, втілені ноу-хау, винаходи і т. д. Дані відчутні цінності є результатом освоєння інтелектуальних невлених благ, і в цьому сенсі вони постають як результат послідовної трансформації інноваційної ідеї в відчутне нововведення [9,с.63].

Глибоке проникнення інтелектуального капіталу у виробництво змінює його характер, забезпечує зростання його ефективності. Зважаючи на це, особливого значення набувають питання, пов'язані з теоретичними і практичними принципами реалізації інноваційних процесів з одночасним вирішенням проблем, що стосуються проблеми вдосконалення, як методики, так і показників оцінки інтелектуального капіталу. Це необхідно для формування системи управління з визначенням критеріїв важливості інтелектуального капіталу в комплексі показників оцінки діяльності підприємства.

Сучасна економічна міць окремих господарюючих суб'єктів і економіки держави в цілому значною мірою визначається їх здатністю до створення, використання і збільшення інтелектуального капіталу, основу якого становлять інформація і знання, які поступово стають основними засобом і предметом суспільного виробництва.

Інноваційна економіка може існувати і розвиватися лише в суспільстві знань, в якому отримання і використання знань визначається не тільки міркуваннями економічної доцільності, а й тим, що знання в різних формах входять в повсякденне життя людей.

Інформація та суспільство є середовищем, в якому функціонує людина. Людина є творчим організаційно-об'єднуючим елементом інформаційної середовища з суспільством. Як інформаційна, так і громадська середовища виконують тільки йому притаманну функцію. У зв'язку з цим, беручи за базу діалектичну систему «Інформація – знання», запропонуємо розуміння структури інтелектуального капіталу підприємства, яка наведена в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Структура інтелектуального капіталу підприємства

№	Інтелектуальний капітал			
1	Корпоративний капітал			Індивідуальний капітал
2	Зовнішня інформація	Корпоративна інформація	Формалізовані знання, знання на носіях	Неформалізовані знання, інтелектуальна власність
3	Інформація			Знання
4	Діалектична система «інформація – знання»			

Джерело [19]

Інтелектуальний капітал підприємства створюється людським персоналом, людиною, яка інформацію перетворювати в знання. Частина знань людина своїм рішенням переводить у ранг формалізованих і таким

чином перетворює їх в корпоративний капітал, а частина залишає собі у вигляді "ноу-хау".

Практично всі складові інтелектуального капіталу можуть функціонувати тільки у взаємозв'язку з людиною, так як безпосередні або опосередковані їх носії приводяться в дію знаннями та вміння людини. Тому відсутність, або неналежне інвестування в розвиток людських ресурсів, недооцінка працівників, їх необгрунтоване звільнення призводить до знецінення інтелектуального капіталу підприємства.

Таким чином, розглядаючи інтелектуальний капітал як суму соціального і індивідуального капіталів, ми тим самим показуємо, що наш підхід узгоджується з загальним розумінням сутності інноваційного розвитку економіки. Формуючи і оцінюючи інтелектуальний капітал, взявши за основу систему «Інформація - знання», для умов побудови інноваційної економіки слід обов'язково враховувати і ступінь соціалізації в колективі і суспільстві.

Отже, очевидно, що інститути, складові національну інноваційну систему, різні за своєю суттю. Це вимагає зваженого підходу при плануванні державної інноваційної політики. Тільки з огляду на внутрішню логіку пристрою окремих інститутів і специфіку їх взаємозв'язку можна розраховувати на створення ефективної інноваційної системи та переходу економіки до нової якості економічного зростання.

Висновок до розділу 1

Інновації служать специфічним інструментом підприємництва, але не окремо, а як спрямований організований пошук новацій, постійне направлення на підприємницькі структури. У розумінні сучасного підприємця-новатора інноваційна діяльність полягає в тому, щоб реформувати спосіб виробництва товарів (надання послуг) шляхом впровадження винаходів, нових методів і технологій. В основі інноваційної підприємницької діяльності лежить прагнення задовольнити нові потреби

суспільства, попит на конкретний продукт (товари, роботи, послуги). Мотивом же такої діяльності є: бажання самореалізації, досягнення успіхів у професійній праці; зміцнення особистого конкурентоспроможного потенціалу, що забезпечує міцні позиції на ринку і переваги перед іншими підприємцями; витяг економічної вигоди для забезпечення себе і своїх близьких засобами існування і ін.

Інноваційний процес є тим видом діяльності, який вимагає від підприємця не тільки професійної орієнтації сприйняття і мотивації, а й уміння ризикувати. З точки зору підприємця інноваційна діяльність може бути представлена як творчий процес створення новацій, що реалізовується як інноваційна потреба підприємницьких зусиль.

Таким чином, в сучасній економіці інтелектуальний капітал надає один з вирішальних впливів на макроекономічні процеси і відносини. Будучи основним рушійним механізмом макроекономічних відносин, інтелектуальний капітал пронизує їх по горизонталі (інтелектуальний капітал населення держави) і вертикалі (інтелектуальний капітал його керівного складу). Виступаючи найважливішим фактором економічного зростання для країн і їх об'єднань та фактором розвитку макроекономічних явищ і процесів в державах і між ними, інтелектуальний капітал в кінцевому підсумку визначає економічний стан різних держав і добробут проживаючого населення. При цьому з плином часу його вплив все більше зростає.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ЙОГО РОЛЬ В РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Особливості розвитку інтелектуального капіталу в Україні

Сьогодні абсолютно очевидно, що інтелектуальна власність є одним з базових чинників економічного розвитку будь-якої країни, без створення і використання інтелектуальної власності неможливе формування інноваційного соціального та ринкового середовища. За оцінками експертів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), сьогодні частка інтелектуального капіталу в створенні доданої вартості продукту багатьох галузей промисловості приблизно в два рази більше, ніж частка матеріального капіталу. У ціні деяких товарів на ринку частка бренду може досягати одного третини.

Інтелектуальний капітал є основним елементом створення вартості в сучасному бізнесі. Якщо в 1980-і рр. матеріальні активи становили до 62% ринкової капіталізації компаній на розвинених ринках, то до початку 2000-х рр. їх частка скоротилася до 16% . Однак питання про роль інтелектуального капіталу та його елементів в результируючих показниках діяльності гравців ринків, що розвиваються залишається недостатньо розробленим за відсутності якісних емпіричних досліджень [19,с.4].

На сьогоднішній день відсутні загальновизнані кількісні оцінки ІК і результатів його використання, слабо розвинені методи портфельної побудови на базі ІК. Тому для зовнішніх інвесторів, які приймають рішення про формування портфеля цінних паперів і усвідомлюють значущість ІК в новій економіці, виникає проблема пошуку компаній, здатних

трансформувати свій ІК в зростання інвестиційної привабливості, яка визначається через спостережувану капіталізацію і дивідендний дохід.

Постійно збільшується значення інтелектуального капіталу як показника вартості компанії, що показує залежність підприємства від нематеріальних активів. Тому для збільшення цінності інтелектуального капіталу необхідно використовувати традиційні методи ідентифікації та обліку нематеріальних активів. Обсяг капітальних інвестицій в нематеріальні активи у фактичних цінах за 2015-2019 рр. (табл. 2.1) зріс у 2,5 рази. Відзначимл, зо збільшення абсолютних показників інвестування нематеріальних активів не спонукало до збільшення частки цих витрат у загальній структурі капітальних інвестицій, яка скоротилась на 5,1 %.

Таблиця 2.1

Частка нематеріальних активів в загальному обсязі капітальних інвестицій в Україні у фактичних цінах

Показники	2015	2016	2017	2018	2019
Капітальні інвестиції – всього, млн. грн.	192878	189061	259932	293692	267728
в т.ч. в нематеріальні активи, млн. грн.	5893	6985	9431	8546	10585
Темп зростання, %	92,6	118,5	135,0	90,6	123,9
Інвестиції у нематеріальні активи, % до всього	3,1	3,7	3,6	2,9	4,0

Джерело [7]

Проаналізуємо зміну показника розміру капітальних інвестицій на рис.2.1.

Рис.2.1. Динаміка капітальних інвестицій, млн. грн. за 2015-2019 рр.

Джерело: побудовано автором

Таким чином, найбільша кількість капітальних інвестицій була у 2018 році та склала 293692 млн.грн, протягом 2019 року даний показник зменшився до показника 267728 млн.грн.

Отже, відзначимо, що інвесторів даний напрямок не приваблює, а невеликий відсоток інвестицій в нематеріальні активи при абсолютному зростанні показує, що в країні досить високий показник інфляції. Важливе значення для оцінки інтелектуального капіталу країни має кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт, визначених у фактичних цінах (табл. 2.2) .

Таблиця 2.2

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні

	Всього, у фактичних цінах	У тому числі			науково-технічні послуги	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки		
		млн.грн.				%
2000	1121,7	150,6	361,6	626,9	42,6	1,36

2001	1258,4	198,5	319,1	693,6	72,0	1,35
2002	1268,0	226,4	278,6	681,8	84,2	1,24
2003	1568,2	210,2	331,6	917,6	108,7	1,21
2004	1978,4	265,6	456,7	1116,3	168,8	1,16
2005	2165,0	363,3	303,7	1321,4	299,6	1,11
2006	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7	1,11
2007	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6	1,24
2008	4112,4	639,7	553,5	2264,2	695,0	1,19
2009	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7	1,09
2010	5354,6	1141,0	841,5	2741,6	630,5	0,98
2011	6750,8	1518,0	1232,5	3313,2	751,0	0,93
2012	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7	0,90
2013	8653,7	1916,6	1412,0	4215,9	1109,2	0,95
2014*	9667,1	2158,4	1627,5	5037,5	1024,6	0,90
2015*	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5	0,79
2016*	11242,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2	0,80
2017*	11781,1	2695,5	2287,8	5772,8	1225,1	0,80
2018*	10950,7	2475,2	1910,2	5341,5	1223,8	0,69
2019*	12631,0	2475,6	2251,3	6323,0	1351,1	0,64

* – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: [7]

Протягом 2000-2019 рр. вартість виконаних наукових та науково-технічних робіт в Україні збільшилась на 116000 млн. грн., що відобразилось на здорожчанні вартості, і зростані кількості інноваційних робіт. Однак це не дало позитивного впливу, так як відбулось скорочення питомої ваги обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у структурі ВВП в 1,4 рази. Частка науково-технічних послуг є найменшою у структурі

виконуваних наукових та науково-технічних робіт (8,5-16,9%), що свідчить про нерозвиненість ринку інтелектуальної продукції та ускладнює прискорене формування інтелектуального капіталу. Найбільшу частку в структурі наукових і науково-технічних робіт становить частка розробок (зменшилась з 55,9 до 49,0%), а фундаментальні та прикладні дослідження займали однакову частку в структурі (з 14 до 23%), але мали протилежну тенденцію до зміни показників.

Рис.2.2 Витрати на виконання науково-технічних робіт в Україні, млн. грн.

Загальний обсяг видатків на наукові та науково-технічні роботи за 2015-2019 рр. Зросли майже в 2 рази, в тому числі за рахунок державного бюджету – в 1,4 рази (рис. 2.2). Частка державних видатків на фінансування цих робіт збільшилась на 3,5 % і становила 39,2-48,7 %, що є достатнім рівнем, але за наявності переважно державних організацій – це низький показник.

В Україні спостерігається тенденція до скорочення загальної кількості працівників організацій, які виконували наукові та науковотехнічні роботи (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка наявності та результативності персоналу наукових організацій в Україні, осіб

Категорії персоналу	2015	2016	2017	2018	2019
Чисельність працівників наукових організацій	146760	142384	133742	129852	125218

в т.ч. техніків	16256	16151	14591	13433	12212
дослідників	76147	73413	70378	68599	65641
допоміжного персоналу	27186	26132	24679	23465	22649
Чисельність науковців	92403	89534	84969	82032	77853
в т.ч. докторів наук	4443	4441	4467	4419	4533
кандидатів наук	17236	17201	16209	15960	15910
Частка персоналу з науковими ступенями, %	14,5	15,6	15,2	15,5	16,2
Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки, од	1340	1303	1255	1208	1143
Докторів наук в економіці	13866	14418	14895	15592	-
Кандидатів наук в економіці	81569	84027	85583	87169	-
Кількість виконаних робіт, од.	54523	52037	52354	53190	-
Кількість друкованих робіт, од.	317810	344598	354703	375887	-
Кількість заявок на видачу охоронних документів (подано / отримано), од.	7511 / 6940	8894 / 7748	8849 / 8757	8757 8514 / 8552	-

Джерело: [7]

Протягом 2015-2019 рр. чисельність персоналу наукових організацій зменшилась на 34,5 %, в т.ч. дослідників – на 26,4 %, техніків – на 61,3 % і допоміжного персоналу – на 36,5 %. Не дивлячись на тенденцію скорочення кількості виконавців наукових досліджень і розробок, частка дослідників з науковими ступенями зросла, зокрема за 2008-2013 рр. на 2,2 %. Тобто ці категорії персоналу були більш затребувані в цих структурах. Чисельності докторів та кандидатів наук майже на 50 %, що говорить про покращення показників на тлі погіршення кількісних. Не дивлячись на зменшення

наукових підприємств та наукового кадрового потенціалу протягом аналізованого періоду, спостерігається нарощення винахідницької діяльності, так як збільшилась кількість наданих та отриманих заявок (відповідно на 111,0 % та на 113,7 %). Відзначимо, що науково-дослідна діяльність в Україні сьогодні зосереджена в основному на сферу освіти, оскільки майже три чверті виконавців наукових досліджень і розробок працюють у секторі вищої освіти, проте можливості до комерціалізації їх результатів є низькими з причин відсутності тісної співпраці з реальним сектором економіки та недостатньо актуальними розробками.

Основним чинником розвитку людського капіталу, що є формуючим елементом інтелектуального потенціалу в Україні є освіта. На сьогоднішній день Україна досягла високого рівня охоплення освітою населення, але державне фінансування є недостатнім, що відображається на якості освіченості громадян, а також втраті держави світових передових позицій. Згідно з ст. 61 Закону України «Про освіту» держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі не меншому 10 % НД та валютні асигнування на основну діяльність, проте реально вони не перевищують 6 %, що недостатньо для розвитку інтелектуального капіталу країни в цілому.

Проаналізувавши обсяг фінансування освіти державою протягом 2016-бачимо, що показник зріс з 14,7% загальних витрат бюджету (або з 4,2 % ВВП) до 21,6 % (або до 7,21 % ВВП), пале показник є недостатнім, зважаючи на показники закордонних країн (в межах 5-12 % ВВП) (табл. 2.4), що суттєво впливає на продуктивність даної галузі. Крім того, просте збільшення державного фінансування не відображається підвищенням їх ефективності (належна якість освітніх послуг та можливості рівного доступу населення до їх отримання впродовж всього життя).

Таблиця 2.4

Фінансування освіти в Україні

Показники	2016	2017	2018	2019
-----------	------	------	------	------

Загальні видатки зведеного бюджету – всього, млн. грн.	308179	378542	415851	494482
з них на освіту – всього	66872,6	79921	85258,6	102560,8
у т.ч. дошкільну	8342,2	10241,3	11732,6	10472,1
загальну середню	27640,7	32852,4	35234,5	30466,1
професійно-технічну	4117	5121,2	5314,4	4272,5
вищу	20966,3	24998,4	26619,6	21058,1
Видатки на освіту у % до кількості загальних видатків	21,7	21,1	20,7	20,6
Видатки всього на освіту у % до ВВП	7,3	7,4	6,6	7,2

Джерело [7]

Низька ефективність державного фінансування освітньої галузі, якого не вистачає навіть на покриття базових статей витрат, зумовлена рядом причин, основними серед яких з є відхилення в організаційно-управлінській структури галузі. Негативною тенденцією є незадовільний стан вітчизняної освіти та її невідповідність не тільки європейським і світовим ринкам праці, а й українському. Показники інноваційної активності в Україні є низькими порівняно з сучасними світовими тенденціями, відповідно тому, надто низькими є показники впровадження інновацій в Україні (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України

	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації. %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Впроваджено виробництво інноваційних видів продукції ¹ , найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %
2002	14,8	1412	432	13823	631	9,4
2003	14,3	1434	471	19581	611	6,8
2004	14,6	1138	421	22642	522	7,1
2005	11,5	1482	606	7416	710	5,6
2006	10,0	1737	646	3941	769	5,8
2007	8,2	1817	691	3142	656	6,5
2008	10,0	1241	421	2302	786	6,7
2009	11,4	1421	624	2515	881	6,7
2010	10,8	1627	681	2431	758	5,9
2011	10,7	1858	741	2625	641	4,8
2012	11,5	2146	441	2408	663	3,8
2013	12,8	2517	527	3248	897	3,8
2014*	13,4	2158	571	3456	932	3,2
2015*	13,7	1576	502	3138	809	3,3
2016*	12,1	1733	457	3661	1314	2,5
2017*	15,2	1217	459	3126	956	1,4
2018*	16,6	3489	748	4169	1305	...
2019*	14,3	1931	614	2387	751	0.7

Джерело [7]

*дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

За останні 14 років частка підприємств, які впроваджували інновації в Україні, зменшилась на 1,2%, і хоча вона є незначною, але в кілька разів нижча порівняно зі світовими показниками використання інновацій у виробництві. Зниження частки реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції у 2002-2019 рр. було негативним. Серед сфер інноваційної діяльності - розробка інноваційної продукції, кількість якої зменшилась у 4,8 рази за 2007-2018 роки. Кількість запроваджених нових технологічних процесів зросла в 1,1 рази і, як правило, не змінилася кардинально.

Загальновизначені темпи зростання інновацій в Україні підтверджують позитивні тенденції у 2011-2018 рр. Основними джерелами фінансування створення та управління інтелектуальним капіталом у світовій практиці, що сприяють виробництву знань та перетворенню їх у матеріальні активи, є держава бюджет, замовлення та іноземні інвестиції. Динаміка та структура джерел фінансування інновацій в Україні (табл. 2.6) показує, що частка держави дуже мала.

Загальний обсяг фінансування інновацій у 2000-2013 роках збільшився у 5,4 рази, головним чином за рахунок витрат на дослідження та розробки - у 6,2 рази та придбання машин та обладнання, пов'язаних із впровадженням інновацій, - у 5,2 рази. Однак у відсотках до ВВП загальний обсяг фінансування інновацій впав на 0,35%, що є дуже низьким рівнем. Основним джерелом фінансування інновацій за весь період є власні кошти підприємств (52,9-87,7%), а найменшим - фінансова підтримка держави (0,5-2,9%). Низький рівень державного фінансування інновацій є тривожним показником майбутнього України, який повинен стимулювати розробку нових пристроїв та технологій.

Таблиця 2.6

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств

	Загальна	У тому числі за рахунок коштів
--	----------	--------------------------------

	сума витрат	власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
	млн.грн.				
2002	1753,1	1392,3	7,7	133,1	217,0
2003	1941,4	1624,0	51,8	58,5	203,1
2004	3016,8	2131,8	45,7	254,1	562,4
2005	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2006	4534,6	3521,5	66,1	125,4	857,3
2007	5781,6	5145,4	28,1	157,9	520,2
2008	6161,0	5221,4	115,4	136,2	658,0
2009	10811,0	7979,4	144,6	341,0	2384,7
2010	11984,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2011	7949,9	5169,4	137,0	1512,9	1140,6
2012	8145,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2013	14333,5	7485,6	146,2	56,9	6542,2
2014*	11380,6	7345,9	214,3	994,8	2925,6
2015*	9562,6	6993,4	24,7	1253,2	1311,3
2016*	7625,9	6570,3	344,1	138,7	672,8
2017*	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2018*	23269,5	22136,0	174,0	27,4	991,1
2019*	9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3

*дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях
Джерело: побудовано автором [7]

Дослідження специфіки розвитку інтелектуального капіталу в Україні дозволяє констатувати доцільність його систематичних досліджень із використанням інструментів моніторингу.

Тому зазначається, що сьогодні в Україні формування інтелектуального капіталу відбувається в умовах економічної та соціальної кризи та соціальних суперечностей у суспільстві (безробіття, попит на кваліфіковану

робочу силу; зниження добробуту та рівня життя; недостатнє фінансування освіти та науки ; еміграція більшості населення) .освічені; брак фінансових ресурсів та зменшення участі промислових підприємств, нерозуміння керівниками, підприємцями та роботодавцями необхідності створення належних умов праці, навчання, заохочення вільного часу та належної оплати праці) що призводить до падіння інтелектуального потенціалу людини. Істотним недоліком є низький рівень фінансування для створення, розвитку, активізації та управління інтелектуальним капіталом, зокрема через значний розрив між нормою витрат на освіту, стадіями виробництва знань та їх практичним використанням.

2.2. Місце підприємництва в інноваційному розвитку України

Останнім часом в нашій країні багато уваги приділяється модернізації економіки. Це пояснюється необхідністю виходу України на світову арену в ролі якої розвиненої держави.

У сучасних умовах для нашої країни найбільш пріоритетними стають завдання подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи. Одним з найважливіших стратегічних факторів посткризового відновлення вітчизняної економіки, її підйому і вирішення багатьох соціальних проблем є формування цивілізованого сучасного підприємництва в економічному просторі України. Необхідно перейти до інноваційного шляху розвитку, це зажадає серйозної активізації інноваційної діяльності перш за все на рівні господарюючих суб'єктів - підприємств і індивідуальних підприємців. Це пояснюється тим, що безпосередньо процес комерціалізації інновацій (тобто введення нововведень в господарський оборот) - це прерогатива підприємницького сектора економіки. Зазначені процеси дозволять реорганізувати національне господарство нашої країни на базі наукоємного виробництва, що сприятиме нейтралізації тенденції наростаючого відставання України від розвинених країн.

В Україні функціонування підприємництва відбувається в складних соціальноекономічних та політичних умовах. Причиною є значна недосконалість ринкового середовища, що заважає ефективному господарюванню у власних і національних інтересах. Тому деякі суб'єкти господарювання, відчуваючи податковий тиск, обмеження місткості вітчизняного ринку, нестачу інформації налагоджують співпрацю з державними структурами, а інші переміщуються повністю або частково у «тіньовий сектор». Аналіз інноваційної активності бізнес структур за розмірами вказує на велику роль великих і значно меншу малих та середніх підприємств у формуванні інноваційної економіки в Україні (табл.2.7).

Таблиця 2.7

Інноваційна активність підприємництва в Україні за розмірами підприємств

Показники	Малі		Середня		Великі	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019
Загальна кількість обстежених підприємств, од	24657	20895	7069	5440	2288	1657
Підприємства з інноваційною активністю, од	4170	2367	1767	1073	993	644
Кількість працюючих на інноваційно активних підприємствах, % до загальної кількості обстежених	17,6	13,2	26,5	21,7	50,8	47,3
Обсяг реалізованої продукції інноваційно активними підприємствами, % до загального обсягу реалізованої продукції обстеженими підприємствами	19,2	13,5	25,6	14,5	62,5	49,1

Джерело: [7]

За аналізований період кількість підприємств, що займаються інноваційною діяльністю, зменшилась, але показник у структурі майже не змінився (частка малих підприємств зменшилася з 60,2 до 58,0%, а частка середніх та великих підприємств зросла на 0,8 і 1,5% відповідно). Частка підприємств з технологічними інноваціями зросла з 49,1 до 65,2%. Обсяг продукції, реалізованої підприємствами, що займаються інноваційною діяльністю, також зменшився на 13,7% відносно загального обсягу реалізованої продукції обстеженими підприємствами, найбільше на великих підприємствах (на 16,1%), тобто ситуація погіршилася.

Слід звернути увагу на обізнаність та інтенсифікацію інноваційних процесів підприємств у різних сферах економічної діяльності, а також на значне збільшення попиту на інновації у 2012-2018 роках. Це забезпечить не лише стійкість суспільства та підприємств, а й стійкість інноваційний розвиток всієї національної економіки. Інновації зачіпають не лише високі технології, а й більш традиційні сфери бізнесу. Таким чином, інноваційний процес сприяє збільшенню виробництва, а отже, збільшенню продуктивності та стимулюванню інвестицій у виробничий сектор.

У таблиці 2.8 наведено показники інноваційної активності підприємств за сферами економічної діяльності упродовж 2012-2018 рр.

Таблиця 2.8

Інноваційна активність підприємств за сферами економічної діяльності

	Кількість інноваційно активних підприємств			Підприємства з технологічними (продуктовими та/або процесовими) інноваціями		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Промисловість	2492	2598	4060	1888	1859	1985
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	850	1164	2174	308	597	332

Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	267	336	568	160	208	144
Інформація та телекомунікації	287	435	619	186	258	196
Фінансова та страхова діяльність	157	151	222	63	86	67
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	188	213	262	121	134	90
Наукові дослідження та розробки	111	118 114	118 114	96	103	87
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури	121	80 154	80 154	34	33	36

Джерело: [7]

Згідно з оцінкою рівня сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні, за останні роки відбулися позитивні зміни (рис. 2.3), оскільки було проведено кілька десятків реформ та найбільшого покращення було досягнуто у сфері позик та реєстрація бізнесу. У 2017 році із 190 країн Україна посіла 80-е місце, відстаючи від Польщі (24), Казахстану (35), Білорусі (37), Російської Федерації (40), Молдови (44) та Киргизької Республіки (75). Однак навіть така позиція України є значним досягненням.

Інноваційне підприємництво не користується популярністю серед малого бізнесу, оскільки відсутні дієві механізми підтримки з боку держави. Хоча на законодавчому рівні визначено податкові пільги для підприємств, що займаються інноваціями (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Пільги для підприємств, що займаються інноваціями

Пільги	Розмір	Сфера застосування
Пільги по податку на прибуток	50 % від діючої ставки	Всі підприємства, що зареєстровані в інноваційних центрах або створені відповідно до Закону України і Про інноваційну діяльність

Пільги по земельному податку	Звільняються від сплати	Вітчизняні заклади культури, науки, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, фізичної культури і спорту
	50 % від діючої ставки	Інноваційні підприємства
Пільги по податку на додану вартість	Звільняються від сплати	Операції з оплати вартості фундаментальних досліджень, науководослідних і дослідноконструкторських робіт, які здійснюються за рахунок Державного бюджету України
	50 % від діючої ставки	Операції з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інноваційних проектів
Митні пільги	Звільняються від сплати ввізного мита (на строк чинності свідоцтва про державну реєстрацію інноваційного проекту)	Сировина, матеріали, устаткування, обладнання, комплектуючі, ввезені в Україну для використання технологічними парками, їх учасниками, дочірніми та спільними підприємствами

Отже, пільги, про які йдеться вище, дещо поліпшують ситуацію у науковій та інноваційній сфері.

Можна виділити наступні проблеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні:

- спостерігається низький попит з боку реального сектора економіки на перспективні (з точки зору можливості комерціалізації) результати науково-технічної діяльності. Це пояснюється нестачею власних коштів у організацій і підприємців реального сектора економіки, високою вартістю інновацій, високим рівнем економічного ризику в процесі комерціалізації інновацій, тривалими термінами окупності інновацій;
- відзначається невисока ступінь розвитку нормативно-правової бази для здійснення інноваційної діяльності, а також відсутні заходи щодо її державної підтримки;

- в нашій країні з 90-х років минулого століття відбулося істотне ослаблення коопераційних зв'язків між науковими організаціями, освітніми установами, виробничими підприємствами;
- має місце невисокий рівень розвитку суб'єктів середнього та малого інноваційного підприємництва.

Отже, для української інноваційної сфери в даний час характерні:

- низька інноваційна активність значної частини суб'єктів реального сектора економіки;
- незбалансованість розвитку і відсутність економічної взаємодії між окремими елементами інноваційної інфраструктури, застосовуються неефективні механізми трансферу знань і нових технологій на внутрішній і зовнішній ринки;
- низький ступінь капіталізації наукових результатів, незначна привабливість наукових організацій та інноваційно-активних підприємств як об'єктів інвестування і кредитування;
- нерозвиненість економічних і правових механізмів комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності.

Таким чином, фінансова незалежність та відповідальність регіонів, можливість розпоряджатися місцевими ресурсами створюють необхідну економічну базу та мотиви для активізації інноваційної та інвестиційної діяльності у галузі. Регіональна інноваційна політика стає важливим фактором економічного та соціального розвитку країни і повинна бути спрямована на активізацію місцевих органів влади для підтримки підприємців та підприємств, що розробляють, впроваджують та продають інноваційні види товарів та послуг.

2.3. Аналіз світового досвіду розвитку інтелектуального підприємництва

Інновації необхідні для розвитку економіки будь-якої держави. За результатами досліджень CB Insights, 85% керівників у світі вважають, що інновації відіграють важливу роль в їх бізнесі.

При цьому 41% керівників стверджують, що їх бізнес піддається істотному ризику, пов'язаному з можливими радикальними інноваціями в галузі. Сьогодні інновації потрібні не тільки щоб прискорювати темпи зростання компаній або піти у відрив від конкурентів, але і для своєчасного захисту від підриву позицій в галузі в разі впровадження іншими проривних інновацій, які нерідко роблять цілі сектори економічно недоцільними (наприклад, поява Alibaba в сфері інтернет-комерції). При цьому, згідно з опитуванням керівників, в середньому компанії інвестують 78% свого інноваційного бюджету в поступове поліпшення існуючого продукту, проводячи тільки незначні (інкрементальні) інновації.

Динаміка інноваційної діяльності знаходить відображення в прискоренні зростання компаній і завоювання ринку новими продуктами: кількість компаній, оцінка вартості яких досягає 1 млрд дол. США, збільшується з кожним роком. Частка технологічних компаній в прибутку топ-500 американських корпорацій за 20 років зросла з 9% в 1997 до 17% в 2019 году.

Для розуміння ролі і масштабу інновацій необхідно звернути увагу на ключові тренди індикаторів інноваційного розвитку, які обумовлюють тектонічні зміни в нашому повсякденному і професійному житті. Темпи змін дозволяють припустити, що в майбутньому структура економіки буде динамічно змінюватися: інноваційні підприємства перетворюють цілі галузі і весь економічний ландшафт.

Багато з інноваційних факторів впливають безпосередньо на економічне зростання і ВВП країн (так, основні чинники ВВП в класичній економічній моделі Кобба-Дугласа - це праця (labor), капітал (capital) і технологія / продуктивність (total factor productivity).

Зміна демографії та ринку праці (фактор праці) являє собою як виклик,

так і додатковий драйвер інновацій. Ми спостерігаємо старіння населення і зниження відносної чисельності працюючих. Співвідношення між чисельністю непрацездатного населення (літні люди і діти) і населення в працездатному віці в Східній Азії зросте з 52 % в 2015 р до 64 % в 2030 року, а в Європі - з 63 % до 78 %. Цей тренд компенсується урбанізацією - все більше людського капіталу концентрується у великих економічних, наукових

і промислових центрах, а також технологічними інноваціями: за розрахунками MCKINSEY 17 % сукупного прибутку топ-500 американських корпорацій доводиться на частку технологічних компаній. Нові технології будуть створювати попит на нові професії та навички.

Так, в країнах Західної Європи і США до 2030 р. автоматизація та впровадження технологій штучного інтелекту призведе до зростання попиту на технологічні навички на 55 % і подальшого зниження потреби в працівниках, зайнятих фізичною працею.

В даний час ОЕСР (Організацією економічного співробітництва та розвитку) використовуються чотири групи показників, що описують різні аспекти інноваційної діяльності. До них відносяться:

1) статистичні показники розвитку сфери досліджень і розробок (І і Р), або статистика науки (витрати на дослідження і розробки, чисельність науково-технічного потенціалу і т.д.);

2) патентна статистика (динаміка видачі охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності);

3) бібліометричні дані про наукові публікації і цитування;

4) статистика технологічного обміну (баланс платежів, що характеризує міжнародний трансфер технологій).

Обмеженість показників цієї інформаційної бази цілком очевидна. Статистика науки відображає лише першу стадію інноваційного циклу - процес виробництва нових знань. Використовувана патентна статистика орієнтована так само на перший етап інноваційного циклу. Вона

характеризує дуже вузьку область інноваційної діяльності та має низку недоліків: багато інновацій не патентуються через швидке старіння технічного рішення, що лежить в їх основі; на більшість процес-інновацій патенти не оформляються з міркувань секретності, бажання зберегти ноу-хау, тому що в патенті розкривається занадто багато інформації. Бібліометричні дані певною мірою відображають «інтенсивність і продуктивність» фундаментальних досліджень. Використання ж прикладною і внутрішньофірмовою наукою результатів фундаментальних досліджень не піддається жодним вимірам і оцінкам в рамках існуючої системи розрахунку бібліометричних індикаторів. Показники технологічного балансу платежів характеризують лише потоки капіталу і технологій, які виражені і нематеріальних формах, але не дають можливості оцінити їх вплив на технологічну еволюцію в країні і існуючий клімат, а також на економічну і технологічну безпеку.

Практично основним індикатором "інтенсивності" інноваційних процесів тривалий час служать показники статистики науки. Проблема пошуку індикаторів інноваційної діяльності підприємств в даний час придбала загальний характер і стосується не тільки до інноваційної діяльності, а й до економіки, екології, соціальної сфери. В ОЕСР була створена робоча група з розробки індикаторів інноваційної діяльності промислових підприємств [50,с.185].

Одним з найбільш часто використовуваних інноваційних показників є Глобальний інноваційний індекс (GII), розроблений у співпраці з експертами Швейцарської школи бізнесу (Business School for the World - INSEAD), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) Корнельського університету.

Зазначимо, що Індекс узагальнює інноваційні показники 127 країн та світових економік, на частку яких припадає 92,5% світового населення та 97,6% світового ВВП. У ньому вивчається 81 показник інноваційного розвитку в їх найширшому розумінні - від стану інфраструктури до ситуації в

політичному, діловому та освітньому середовищі. Індекс подається до Спільного дослідницького центру Європейської Комісії для незалежної статистичної перевірки.

Згідно з доповіддю Global Innovation Index 2019, Швейцарія, Швеція, Нідерланди, США та Великобританія знаходяться на вершині списку провідних новаторів, а група країн, включаючи Індію, Кенію та В'єтнам, випереджає країни, які досягли однакового рівня розвитку.

У 2019 році Швейцарія в сьомий раз поспіль посідає перше місце в загальному рейтингу, 24 з 25 найкращих рейтингів серед країн із високим рівнем доходу (за винятком Китаю, який займає 22 місце). Станом на 2016 рік Китай став першою країною із середнім рівнем доходу, яка потрапила у двадцять п'ять інноваційних рейтингів. "Зусилля, спрямовані на зменшення інноваційного розриву, перш за все повинні допомогти ринковій економіці зрозуміти сильні та слабкі сторони своїх інновацій та розробити відповідну політику та систему координації", - сказала Сумітра Дутта, декан Вищої школи менеджменту. Семюель Кертіс Джонсон з Корнельського університету. This 3 цією метою GII видається більше десяти років. "

Показники з групи країн із середнім та низьким рівнем доходу значно перевищують параметри, які можна було б оцінити на основі досягнутого рівня розвитку: цього року до групи "динамічних інноваторів" увійшли 17 країн, трохи більше, ніж у 2016 році. вони, включаючи Кенію та Руанду, розташовані в Африці на південь від Сахари, та три у Східній Європі. Розділ "Інноваційні лідери" за регіонами (серед країн з низьким рівнем доходу) охоплює три країни: В'єтнам, Україну та Монголію. До таких гігантів інновацій, як Китай, Японія та Республіка Корея, приєднується група країн Азії, включаючи Індонезію, Малайзію, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни та В'єтнам, які активно вдосконалюють свої інноваційні екосистеми та досягають високих результатів, зокрема розвитку освіти, В + R, темпи зростання продуктивності праці та експорту високотехнологічної продукції. Регіональні лідери в галузі інновацій узагальнені в таблиці. 2.10.

Таблиця 2.10

Регіональні лідери у сфері інновацій

Регіон/ рейтинг	Країна	Місце в глобальному рейтингу ГІ
Північна Америка		
1	Сполучені Штати Америки	4
2	Канада	18
Країни Африки на південь від Сахари		
1	Південна Африка	57
2	Маврикій	64
3	Кенія	80
Латинська Америка і Карибський басейн		
1	Чилі	46
2	Коста-Ріка	53
3	Мексика	58
Центральна і Південна Азія		
1	Індія	60
2	Іран, Ісламська Республіка	75
3	Казахстан	78
Північна Африка і Західна Азія		
1	Ізраїль	17
2	Кіпр	30
3	Об'єднані Арабські Емірати	35
Південно-Східна Азія, Східна Азія і Океанія		
1	Сінгапур	7
2	Республіка Корея	11
3	Японія	14
Європа		
1	Швейцарія	1

2	Швеція	2
3	Нідерланди	3

Джерело : [7]

У 2019 році Україна займає 47-у позицію в Глобальному інноваційному індексі. Також, Україна входить в 20 найбільш ефективних економік з групи країн з низьким доходом. Нижче, в таблиці 2.11 представлені індекси, які ми взяли за основу визначення інноваційного підприємництва.

Таблиця 2.11

Місце України в індикаторах інноваційного підприємництва
Глобального інноваційного індексу

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)	84	76	79	85	81	85
Глобальний індекс інновацій (Global Innovation Index)	63	64	56	50	43	47
Індекс інноваційного розвитку за Bloomberg (The Bloomberg innovation index)	42	33	41	42	46	53
- продуктивність праці	50	48	50	50	50	60
- технологічні можливості	47	40	46	47	48	58
- рівень витрат на дослідження та розробки у ВВП	43	39	45	44	47	54
- ефективність вищої освіти	5	5	5	4	21	28
- патентна активність	27	25	28	27	27	35

- кількість високотехнологічних підприємств	35	31	36	34	32	35
- концентрація дослідників	44	39	42	44	46	48
Європейське інноваційне табло (European scoreboard innovation)	34	35	35	35	36	36

Джерело : [37]

За даними Всесвітнього економічного форуму у звіті про глобальну конкурентоспроможність за 2019 рік, Україна посіла 85 місце із 137 опитаних країн. За компонентами показника, що характеризує ефективність ринків (основний фактор на етапі зростання інвестицій (індустріалізація)), Україна посідає серед 137 країн за ефективністю товарних ринків, 120 - за ефективністю фінансових ринків, а 86 - з точки зору ефективності ринку праці, інновації оцінюються в 81. За ринковими інститутами наша країна посідає 118 місце, а за рівнем розвитку бізнесу - 90. Серед факторів, значущих для розвитку промисловості, лише розмір наявного ринку є сприятливим (Україна займає 47 місце за місткістю ринку) та освіта (35 місце). кількість науковців та інженерів, а також частка людей з вищою освітою. Україна має посередній рейтинг для показника "Інновації" та низьких значень для "Відносини університету та галузі у науково-дослідних і дослідно-конструкторських роботах", "Технологічна готовність". Найбільш проблемним показником є "Іноземні інвестиції та трансфер технологій" ". За індексом розвитку новинка, представлена Bloomberg у 2019 році, посідає 53-е місце серед 60 опитаних країн. Водночас Україна виявилася найгіршою за продуктивністю праці (60-а позиція), що свідчить про низький рівень використовуваних технологій та виробництва товарів з низькою доданою вартістю. За технологічними можливостями Україна входить у трійку лідерів із числа аутсайдерів (58 місце) і займає 54 місце за витратами на НДДКР у валовому внутрішньому продукті. Водночас вона зберігає високе 28 місце за

ефективністю вищої освіти та 35 місце за патентною діяльністю, а це означає, що вона має потенціал розвитку.

Згідно зі звітом за 2019 рік, суттєвими відмінностями між Україною є зниження ВВП на душу населення, нижчі та негативні темпи приросту ВВП, нижчі та негативні темпи приросту населення та нижча щільність населення. Позитивні показники динаміки включають кількість промислових зразків, експорт наукомістких послуг та зростання кількості спільних міжнародних публікацій. За рівнем інноваційної активності європейські країни поділяються на 4 групи відповідно до Європейського інноваційного табло (табл. 2.12)

Таблиця 2.12

Групи країн Європи за рівнем інноваційної активності за 2019 р.

Група ефективності	Країни
Група 1. Лідери інновацій	Швейцарія (169,4), Швеція (149,0), Данія (140,1), Фінляндія (136,1), Нідерланди (135,9), Великобританія (128,5), Люксембург (128,1), Німеччина (126,5), Бельгія (124,4), Ірландія (122,7)
Група 2. Сильні інноватори	Австрія (121,3), Ісландія (120,8), Норвегія (119,7), Франція (115,5), Ізраїль (113,4), Словенія (97,6)
Група 3. Помірні інноватори	Чехія (87,1), Португалія (85,2), Мальта (84,5), Іспанія (83,9), Естонія (83,2), Кіпр (81,0), Італія (77,9), Литва (75,3), Сербія (70,3), Угорщина (69,6), Греція (68,8), Словаччина (67,8), Туреччина (60,1), Латвія (59,8), Польща (56,7), Хорватія (54,2)
Група 4. Повільні інноватори	Болгарія (48,0), Македонія (47,9), Румунія (32,9), Україна (29,4)

Джерело : [37]

Група країн із середнім і низьким рівнем доходу демонструє несподівано високі для свого рівня розвитку показники в області інноваційної діяльності в економіці знань. У 2019 році в групу «динамічних

новаторів» увійшло 20 країн, тобто на три країни більше, ніж в 2018-ому. Шість з них, включаючи Кенію, Руанду і Південну Африку, розташовані в регіоні Африки на південь від Сахари, а ще п'ять – у Східній Європі.

Незважаючи на значний обсяг витрат на інновації, інтенсивність НДДКР в ЄС була значно нижчою, ніж у Південній Кореї, де цей показник склав 4,22 %, Японії – 3,28% та Сполучених Штатах Америки – 2,76 % (у Китаї – 2,06 %, у Росії – 1,1 %, Україні – 0,4 %). Згідно однієї з п'яти головних цілей стратегічного 104 розвитку Європи для забезпечення стимулювання конкурентоспроможності ЄС, необхідно збільшити інтенсивність НДДКР до 2020 року до 3 % . (див.рис.2.5)

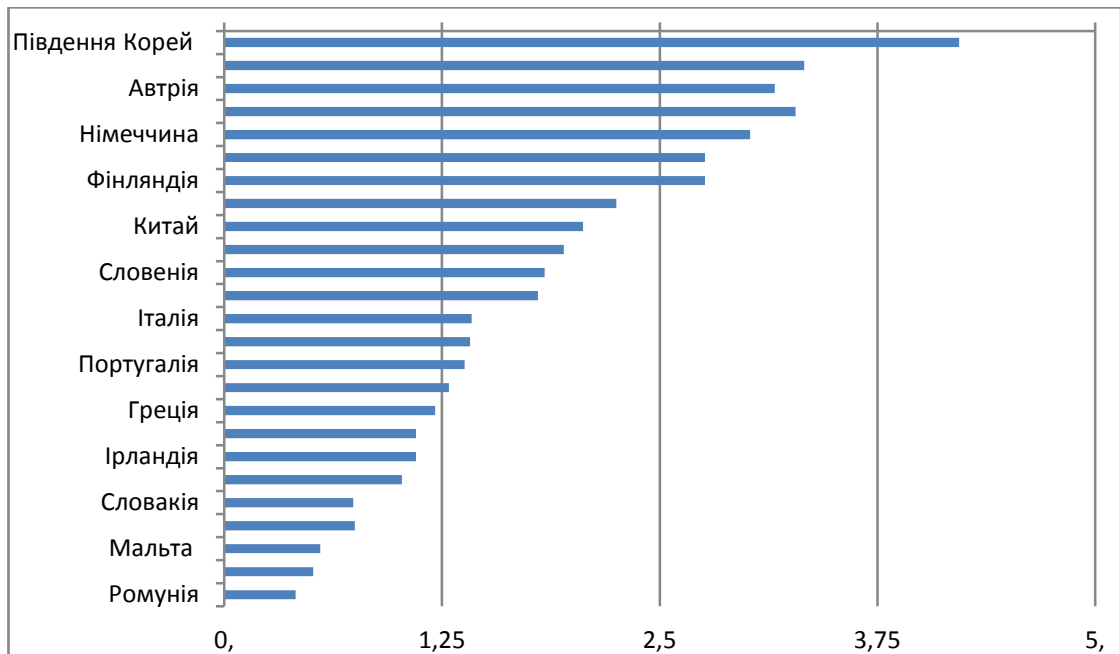

Рис.2.4. Частка витрат на НДДКР у ВВП, %(інтенсивність НДДКР) окремих країн світу 2019 р.

Джерело : [37]

У 2019 році найвищий рівень інтенсивності НДДКР серед країн ЄС був зафіксований у Швеції (3,33%) та Австрії (3,16%), Данії (3,06%) та Німеччині (3,02%), а також у Фінляндії (2,76%), Бельгії (2,58%), а Франція (2,25%) повідомила про витрати на НДДКР від 2,0% до 3,0% ВВП. На іншому кінці шкали вісім держав-членів зафіксували інтенсивність нижче 1%: Румунія

(0,5%), Латвія (0,51%), Мальта (0,55%), Кіпр (0,56%), Болгарія, 75%), Хорватія (0,86%), Литви та Словаччини (0,88%).

У рейтингу ГІ за поточний рік європейські країни займають перші 25 місць. Позиції Європи в галузі людського капіталу, досліджень, інфраструктури та розвитку бізнесу є особливо сильними. Європейські країни випереджають майже половину показників, на основі яких розраховується ГІ, зокрема частку висококваліфікованих спеціалістів у загальній зайнятості, співпрацю між дослідницькими структурами університетів та промисловості, кількість заявок на патенти та науково-технічні статей та якості наукових публікацій.

Республіка Корея має найвищі рейтинги патентів та інших критеріїв інтелектуальної власності, посідаючи друге місце в галузі розвитку людського капіталу та досліджень, зі значним внеском у науково-дослідну діяльність у бізнес-сектор країни. Японія, третя за рейтингом країна в регіоні, входить у десятку найкращих у світі за дослідженнями та розробками, інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), торгівлею, конкуренцією, масштабами та розвитком ринку, створенням та поширенням знань.

Індія - 60-те місце у світі - перше місце в рейтингу країн Центральної та Південної Азії та сьомий рік поспіль на першому місці за рівнем інновацій порівняно з ВВП на душу населення. Позиція Індії покращується за більшістю показників, включаючи інфраструктуру, розвиток бізнесу, економіку знань та технологій та креативне виробництво. Індія займає 14-те місце у світі за світовою присутністю у науково-дослідних роботах, значно випереджаючи порівнянні групи в нижньому та верхньому сегментах країн із середнім рівнем доходу. Крім того, за інноваційними ресурсами Індія випереджає більшість інших країн із середнім рівнем доходу за випускниками технічних університетів, валовим капіталом, валовими внутрішніми інвестиціями в НДДКР, викладачами та за показниками інновацій за науковими публікаціями якості, ВВП на працівника, експорт,

високотехнологічні послуги та послуги ІКТ, експорт креативної продукції, виробництво технологічно досконалої готової продукції та дохід від інтелектуальної власності.

Вже п'ятий рік поспіль Ізраїль (17-е місце у світі) та Кіпр (30-е) перебувають у авангарді регіону. Ізраїль покращив свій валовий експорт у НДДКР та ІКТ, зберігаючи лідируючі позиції у світі з точки зору науково-дослідного персоналу, операцій з венчурним капіталом, валових внутрішніх інвестицій у НДДКР та кількості науковців на підприємствах. Третє місце в регіоні займають Об'єднані Арабські Емірати (35 місце у світі), які реалізують зростаючі можливості збору даних, активно залучаючи фахівців з вищою освітою та розробляючи інноваційні кластери та інноваційну діяльність на основі бізнес-моделі ІКТ. Шістнадцять з дев'ятнадцяти країн Північної Африки та Західної Азії входять у топ-100 країн рейтингу ГПІ, включаючи Туреччину (43-е місце), Катар (49-е місце), Саудівську Аравію (55-е місце), Кувейт (56-е місце), Вірменію (59-е місце) . Місце), Бахрейн (66 місце), Грузія (68 місце), Марокко (72 місце), Туніс (74 місце), Оман (77 місце), Ліван (81 місце), Азербайджан (82 місце) та Йорданія (83 місце).

Найбільші країни Латинської Америки та Карибського басейну залишаються особливо сильними з точки зору інституційного розвитку, інфраструктури та бізнесу. Чилі, Мексика, Бразилія та Аргентина успішно працюють з точки зору соціального розвитку та досліджень, таких як якість університетів, кількість студентів, глобальні компанії з досліджень та розробок та ІКТ. Високий рівень використання онлайн-послуг державними установами та громадськістю.

Отже, нові винаходи та інновації стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Швидкість їх розвитку та впровадження продовжує збільшуватися. Швидкість і кількість що відбуваються істотних перетворень призвели до того, що невизначеність і волатильність стали нормою. З'являються бізнес-моделі, які важко було передбачити всього 20 років тому. Постановка амбітних цілей і вибір пріоритетів по всім ключовими напрямками

інновацій (процесні, продуктові інновації та інновації бізнес-моделі) з урахуванням довгострокового горизонту - при підготовці стратегії, інвестуванні, плануванні - запорука успіху компаній в сучасному світі.

Бізнесу критично важливо розвивати нові компетенції, необхідні для створення і запуску на ринок інноваційних продуктів, а також для успішного впровадження нових технологій (портфельний управління, цифровизація, управління інноваційним процесом, принципи Agile).

Отже, Україна має високий освітній і науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні новації у вигляді ідей, наукових розробок, патентів, однак при цьому механізм впровадження їх у сферу економічної діяльності ослабкий. У зв'язку з цим, насамперед, необхідно розробити дієвий механізм упровадження результатів інноваційної діяльності та створити ефективне інституціональне середовище, яке забезпечить розвиток талантів і підвищення рівня людського розвитку. Все це має забезпечити подальше зростання рівня життя населення.

Висновок до розділу 2

Аналіз показників розвитку інтелектуального підприємництва та інновацій в Україні та його економічного стимулювання, включаючи підтримку розвитку інноваційної інфраструктури, дає підставу для наступних висновків:

Оцінка стану української інноваційної системи щодо світового рівня на основі міжнародних показників показує, що Україна має великий освітній та науковий потенціал, здатний виробляти інновації у формі ідей, досліджень, патентів, але їх промислових додаток залишається низьким. Україна відстає від таких інноваційних показників, як продуктивність праці та фінансова підтримка інновацій.

Людські ресурси є найсильнішою складовою інновацій для України, де високий рівень докторантів, заявок на патенти. Компонент "фінансова та інноваційна підтримка" є найслабшим місцем інновацій. Україна має низький бал за показниками щодо кількості 124 малих та середніх підприємств, які впровадили інновації, а також витрат на НДДКР.

За загальним індексом інновацій до трійки лідерів входять Харківська, Київська та Дніпропетровська області. Львівська область зайняла 12-ту позицію. За загальним індексом інновацій лідерами є такі види економічної діяльності: виробництво основних фармацевтичних продуктів та препаратів, виробництво автотранспортних засобів, причепів та напівпричепів та інших транспортних засобів, виробництво комп'ютерів, електронних та оптичних виробів.

Проведений аналіз показав, що більшість індикаторів, які характеризують інноваційну активність підприємств України, протягом останніх років залишаються на низькому рівні. Частка інноваційної продукції в обсязі промислової у 2015-2019 рр. не перевищує 1,5%. Основними видами інноваційної діяльності вітчизняних підприємств є впровадження маловідходних і ресурсозберігаючих технологій, а напрямками витрат – придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, на фінансування яких припадало 71,6% інноваційних витрат у 2019 році. Частка фінансування НДДКР в Україні у 2019 році становила 0,43% ВВП, в той час як у країнах Євросоюзу цей показник є не нижчим за 2-3%, в Японії – 3-4%.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми розвитку інтелектуального підприємництва в Україні

Будь-яке працююче підприємство має цінний матеріал у вигляді нематеріальних активів і ресурсів, так і непрямих перспектив і здібностей, даних інформації, знань, тобто інтелектуальний потенціал.

Інтелектуальний потенціал компанії – це сукупність явних і неявних колективних знань, умінь, досвіду, пізнавальних і духовних здібностей персоналу організації, які при взаємодії з іншими ресурсами компанії забезпечують їй довгострокові конкурентні переваги.

Однією з актуальних проблем української економіки є можливий підйом конкурентоспроможності підприємств при широкомасштабному використанні інноваційних наукових розробок, а особливо розробок в сфері ІТ-технологій. Поняття інтелектуального потенціалу відноситься до продуктивного, якісного використання існуючих досягнень науки і

технології, розробки нових продуктів інтелектуальної власності. І незважаючи на те, що проблему розвитку та ефективного використання інтелектуального потенціалу людини досліджував не один вчений протягом не одного століття, проте не можливо сказати, що результати таких досліджень практично застосовуються в економіці [].

Інноваційний потенціал підприємства складається з трьох складових (рис.3.1.):

Рис.3.1. Складові інноваційного потенціалу підприємства

Таким чином, інноваційний потенціал підприємства складається з:

- матеріально-технічної складової (потенціал основних засобів і потенціал оборотних активів);
- інтелектуальної (потенціал нематеріальних активів; потенціал маркетингових ресурсів; потенціал управлінських ресурсів; потенціал трудових ресурсів);
- адаптаційної.

Адаптивний розвиток інтелектуального підприємства базується на наступній групі чинників:

- фактори цілей підприємства, що визначають спрямованість і якісну сторону адаптивного розвитку (цілі діяльності підприємства і цілі конкурентної стратегії);
- фактори, що визначають здатність підприємства до адаптивного розвитку, а саме:
 - фактори ресурсного забезпечення (трудові, інформаційні, інтелектуальні, матеріальні, фінансові);

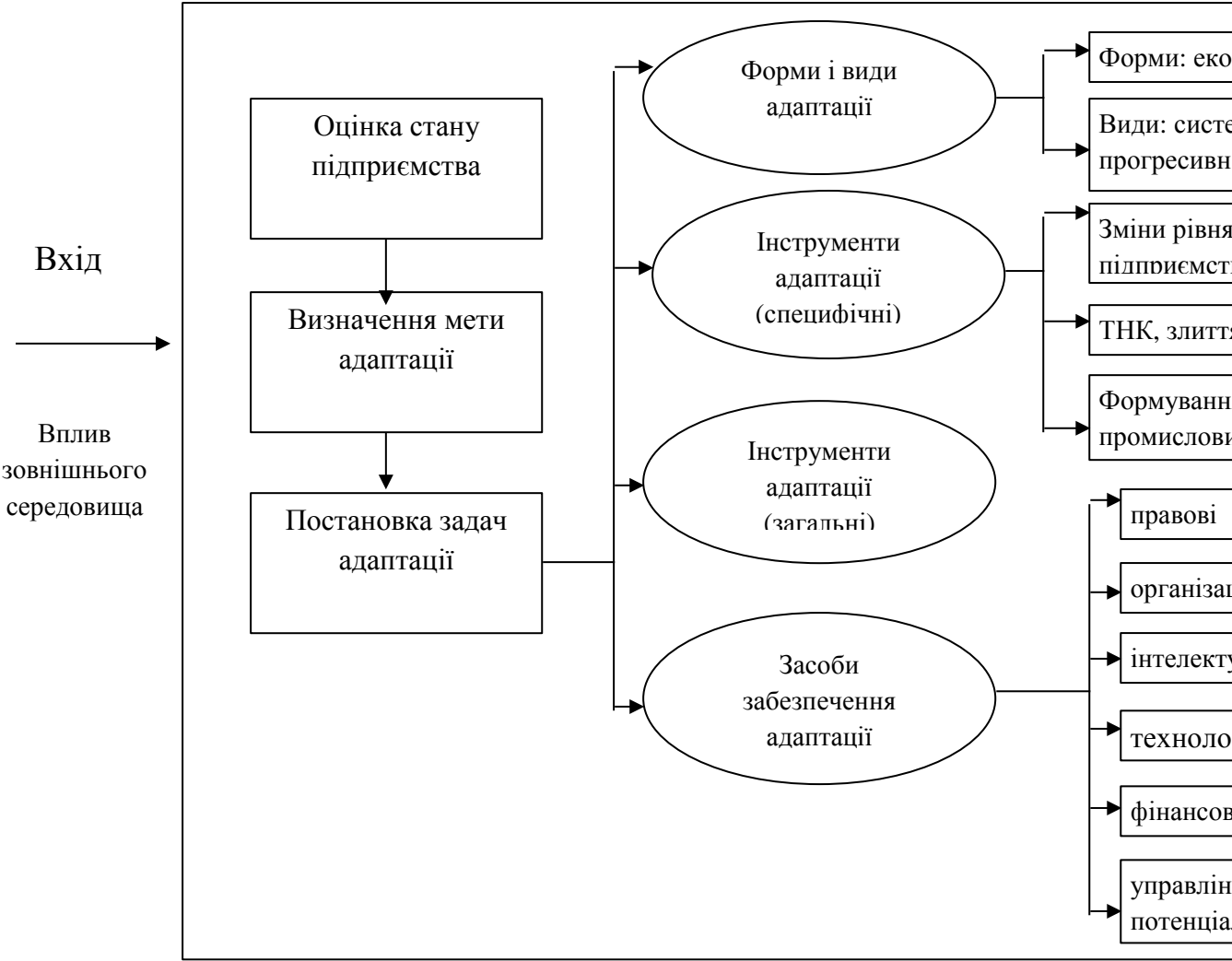
- фактори, обумовлені діяльністю персоналу (науково-дослідної, виробничої, управлінської);
- фактори рівня реалізації основних функцій менеджменту (планування, організаційної, мотивації і контролю);
- фактори, що обмежують або посилюють можливості адаптивного розвитку, а саме:
 - фактор розвитку персоналу;
 - фактор рівня організаційної культури; фактор гнучкості організаційної структури [50,с. 184].

Факторні складові запропонованої моделі складають основу організаційно-економічного механізму адаптації сучасних організацій до інтелектуального підприємництва (рис. 3.2).

- системності;
- економічної ефективності;
- динамічності;
- безперервності.

Принципи адаптації

- збаланс
- комп
- гнучк
- циклі

Під управлінням інтелектуального підприємства розуміється діяльність, спрямована на активне використання наявних ресурсів і потенційних можливостей підприємства з метою отримання кінцевого результату, бажано прибутку або іншої вигоди [48,с.224].

Основою успішного розвитку інтелектуального підприємництва є розвиток людського потенціалу. Цей процес в даний час отримав достатній розвиток.

Визначимо ряд проблем, котрі заважають розвитку інтелектуального підприємництва в Україні, рис.3.3.

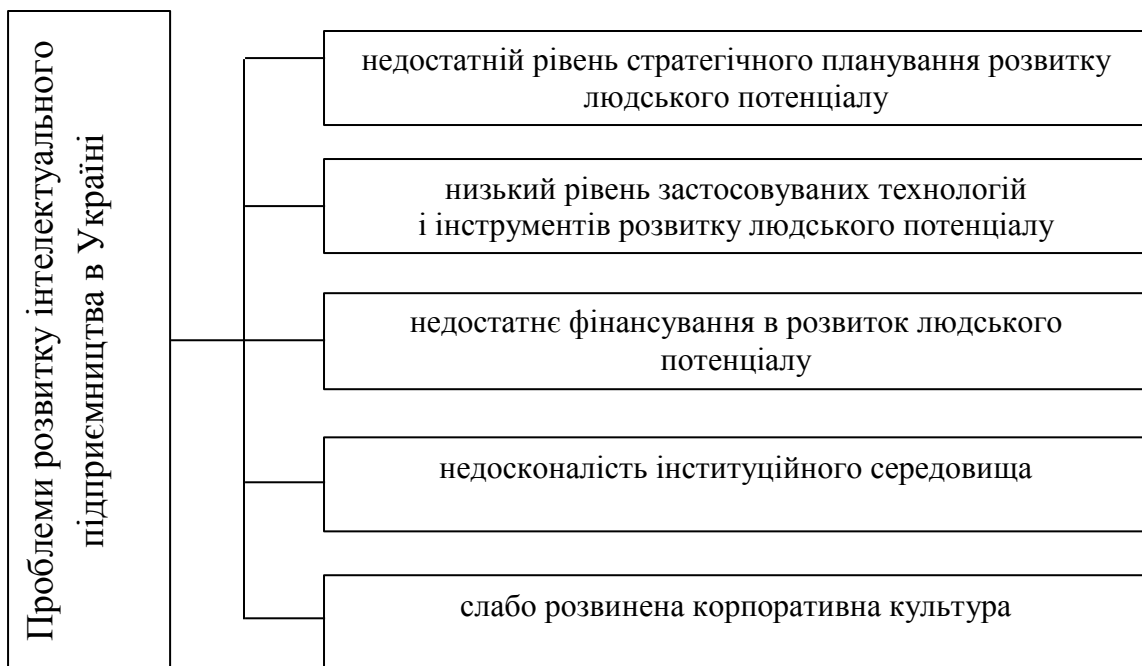

Рис.3.3. Проблеми розвитку інтелектуального підприємництва в Україні

Отже, існує ряд проблем, серед яких можна виділити наступні: недостатній рівень стратегічного планування розвитку людського потенціалу; низький рівень застосовуваних технологій і інструментів розвитку людського потенціалу; недостатнє фінансування в розвиток людського потенціалу; недосконалість інституційного середовища; слабо розвинена корпоративна культура.

Основними перешкодами для покращення умов ведення бізнесу в Україні є, насамперед, адміністративні бар'єри, включаючи ліквідацію

підприємства, отримання дозволу на будівництво, підключення до електромережі та міжнародну торгівлю.

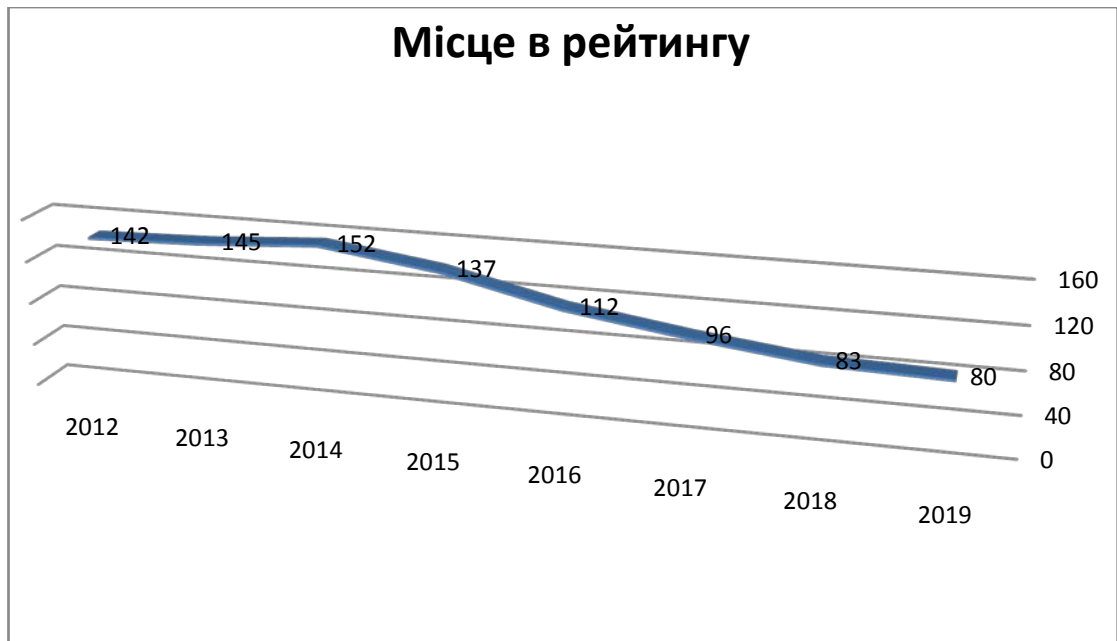

Рис.3.4. Місце України в світовому рейтингу за умовами ведення бізнесу

Джерело: побудовано автором

Загалом в Україні інноваційне підприємництво сьогодні представлене фрагментарно, оскільки кількість вітчизняних малих та середніх підприємств майже в 10 разів менше середнього показника ЄС та ще й має тенденцію до скорочення.

Таблиця 3.1

Інноваційна діяльність промислових підприємств за регіонами України,
2019 р.

	Кількість інноваційно активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн.грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції усього, млн.грн
	усього, од	у % до загальної кількості обстежених підприємств		
Вінницька	24	15,4	100,4	454,7
Волинська	17	16,0	162,1	66,8
Дніпропетровська	51	11,0	1127,3	297,8

Донецька	22	211,5	725,3	3301,9
Житомирська	23	13,9	10,4	155,9
Закарпатська	12	9,0	26,2	358,1
Запорізька	42	19,1	1393,4	4041,2
Івано-Франківська	28	21,7	134,2	105,4
Київська	37	11,0	289,7	770,6
Кіровоградська	24	22,6	504,2	405,6
Луганська	7	10,0	20,2	13,1
Львівська	48	15,2	310,1	763,1
Миколаївська	25	26,9	324,9	417,3
Одеська	36	15,7	150,1	157,6
Полтавська	27	10,4	68,2	243,2
Рівненська	8	5,9	7,3	9,3
Сумська	24	20,5	598,5	601,9
Тернопільська	25	27,5	109,7	126,9
Харківська	111	28,1	890,9	2515,9
Херсонська	15	15,5	56,1	287,6
Хмельницька	8	5,7	24,6	27,8
Черкаська	32	24,4	124,7	583,1
Чернівецька	8	14,5	26,1	46,3
Чернігівська	10	9,6	71,7	345,4

Джерело: [7]

Порівнюємо показники кількості інноваційно активних підприємств в Україні, рис.3.5.

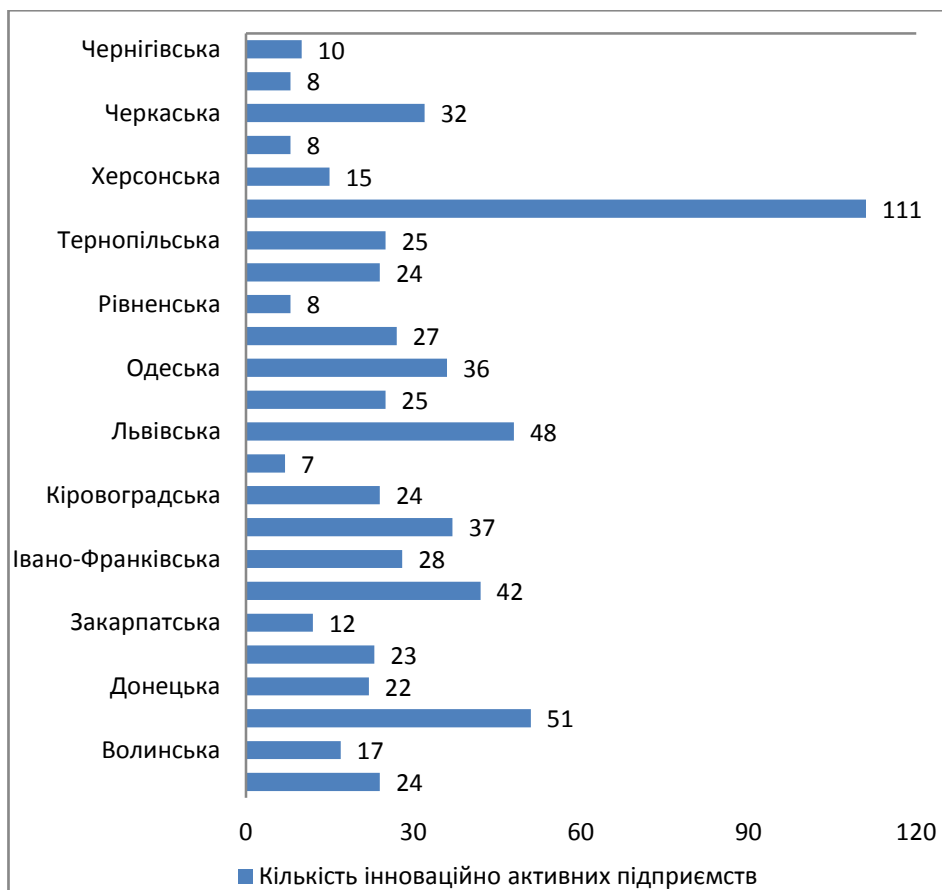

Рис.3.5. Кількість інноваційно активних підприємств в Україні

Джерело: побудовано автором

У 2019 р. серед регіонів України найбільше інноваційно активних підприємств відмічено в Харківській (111) області, м. Києві (95), Дніпропетровській (51), Львівській (48) та Запоріжській (42) областях (таблиця 2.9). Найбільша частка інноваційних підприємств в Харківській, Тернопільській, Миколаївській та Черкаській областях.

Разом із тим, як показує аналіз, результати інноваційної діяльності не завжди є найкращими в тих регіонах, де концентровані інноваційно-активні підприємства. Так, наприклад, у Львівській області інноваційно-активних підприємств у 2 рази більше, ніж у Донецькій. При цьому в Донецькій області реалізується в 4,3 разу більше інноваційної продукції – 3301,9 млн грн.

Недосконалість інституціонального середовища, слабе регулювання контрактних відносин сприяє тому, що працівник і роботодавець нерідко відчувають себе незахищеними. Навчання працівника за рахунок організації

пов'язано для роботодавця з величезним ризиком: навіть якщо з працівником буде укладений договір про те, що після навчання він відпрацює в організації певний час, порушення цього договору часто залишається безкарним і при зверненні до судових органів [17,с.63].

Культура організації – це сукупність цінностей, норм, звичок, традицій, форм поведінки і ритуалів, а також властивий організації стиль відносин і поведінки, виховання гордості за компанію. Причетність до світового бренду накладає відповідні зобов'язання на співробітників і вимагає якісного виконання роботи [4,с.59].

У міжнародних компаніях прийнято піклуватися про співробітників, створювати максимальний комфорт в офісі і на робочому місці. Підраховано, що сучасне обладнання робочого місця, соціальна захищеність, включаючи медичне страхування, дрібниці у вигляді чаю, кави, води, посуду та іншого, впливають на підвищення ККД співробітника. В українських компаніях корпоративна культура найчастіше обмежується інформуванням персоналу про найважливіші події життя фірми, соціальною і моральною підтримкою співробітників.

Основними взаємопов'язаними складовими політики управління людськими ресурсами є наступні напрямки:

- підбір, оцінка та використання персоналу;
- навчання і розвиток;
- мотивація і винагорода;
- соціальна політика;
- корпоративні комунікації [28,с.84].

Компанії, що не переглядають свій організаційний потенціал, не можна назвати конкурентоспроможними. Не менш важливою складовою успішного розвитку інтелектуального підприємництва є розвиток клієнтського (споживчого) потенціалу компанії. До клієнтського потенціалу відносяться ділова репутація компанії, товарні знаки, бренди, відносини з клієнтами,

канали розподілу продукції, портфель замовлень, різні контракти і угоди і т. д.

Про важливість створення і оцінки торгових марок і брендів свідчать наступні дані про вартість найдорожчих брендів світу за 2010 р за оцінкою британської дослідницької компанії Millward Brown Optimor (в млрд. дол.): Google - 114,26; IBM - 86,383; Apple - 83,153; Microsoft - 76,844; Coca-Cola - 67,983; McDonalds - 66,005; Marlboro - 57,047 і т. д.

Ще одним цінним нематеріальним активом організації є її ділова репутація. Хороша ділова репутація дозволяє продавати товари за вищою ціною, сприяє зростанню обсягу продажів, підвищує лояльність споживачів і персоналу, збільшує привабливість компанії на ринку праці. Тому найбільші міжнародні корпорації приділяють значну увагу створенню репутації та управління цим активом.

Формування клієнтського потенціалу компанії відбувається на базі ефективної роботи зі споживачами. Вибір механізмів взаємодії організації та споживачів залежить від специфіки ринку, де функціонує дана компанія, і від способу оплати послуг. Якщо оплата проводиться до надання товарів або послуг, то упор робиться на розвитку клієнтського сервісу.

Рівень задоволеності клієнтів безпосередньо впливає на прибуток. Це одна з причин, чому великі компанії - GE, Whirlpool і Coca-Cola - витрачають мільйони доларів для поліпшення роботи з претензіями. Маріанн Расмуссен, колишній віце-президент з якості міжнародних операцій в компанії American Express, говорив: «Я використовую наступну формулу – найкраща робота з претензіями дорівнює більш високою задоволеності клієнтів, що дорівнює більш високу лояльність бренду, що дорівнює більш високого прибутку».

На основі проведеного дослідження можна виділити ключові особливості розвитку інтелектуального підприємництва, які характерні для вітчизняної економіки.

1. Низький рівень розвитку інтелектуального потенціалу, обумовлений недостатніми знаннями і досвідом в області розвитку інтелектуального потенціалу.

2. Недостатній досвід по оцінці нематеріальних активів, відсутність методик оцінки.

3. Підвищена увага до матеріальних активів і недостатнє - до нематеріальних активів [41,с.38].

Інтелектуальний капітал підприємств найбільш динамічно змінюється, тому управління інтелектуальним потенціалом доцільно розглядати з позицій трьох стадій перетворень інтелектуального капіталу:

- 1) створення та збільшення інтелектуального потенціалу організації;
- 2) використання інтелектуального капіталу для створення інноваційних продуктів;
- 3) процес інвестування всього циклу змін інтелектуального капіталу.

Щодо управління інтелектуальним капіталом на другому та третьому етапах, ще не розроблено кількісних показників у цьому відношенні при цьому необхідно оцінити: результати використання інтелектуального капіталу при створенні інтелектуальної складової інноваційної продукції; відповідні суми інвестицій у цикл трансформації інтелектуального капіталу [42,с.84].

В ідеальному випадку частина доходів, одержуваних на третій стадії перетворень інтелектуального капіталу, повинна використовуватися для нарощування, примноження інтелектуального потенціалу організації, щоб забезпечити постійний рух і перетворення інтелектуального капіталу. Для успішного розвитку інтелектуально-іноваційної діяльності організації необхідно визначити оптимальний розмір інвестицій в нові розробки, які дозволять підвищити її інтелектуальний потенціал і ефективно реалізовувати всі нові і нові об'єкти інтелектуальної власності.

Для цього необхідно визначити, в які організації та галузі вигідніше інвестувати в побудову інтелектуального капіталу. Це можна зробити на

основі аналізу ефективності використання інтелектуального капіталу Du. Чим вище значення цього показника, тим очевиднішою є можливість інвестування в інтелектуальну та інноваційну діяльність організації, тим вигідніше інвестувати у збільшення її інтелектуального потенціалу. У випадку галузей промисловості цим показником є величина ліцензійних зборів (R). Значення цих показників характеризують ринкові можливості та платоспроможність споживачів, вони досягаються поліпшенням їх якості, а отже, використанню інтелектуального капіталу.

Оскільки ефективність використання інтелектуального капіталу є функцією двох змінних - ринкової вартості продукції (Avg) та суми всіх витрат на створення та продаж виробничої одиниці (Z_s), інвестиції в інтелектуальний капітал організації будуть більш вигідними коли:

- дорожчі товари, такі як авіація та космос, всі види зброї, радіoeлектроніка тощо;
- продукція, витрати на виробництво та реалізацію якої незначні щодо їх ринкової вартості, наприклад, інформаційні технології (витрати на виробництво та продаж носіїв значно нижчі за вартість програм, які вони містять);
- продукція з великими обсягами продажів, наприклад, різноманітна побутова техніка, сучасне медичне обладнання, системи зв'язку тощо;
- продукція з галузей з високим рівнем роялті, таких як авіація та аерокосмічна промисловість, озброєння, верстатобудування, суднобудування, електроніка тощо [14,с.62].

Через те, що конкретні проекти фактично інвестуються для збільшення інтелектуального капіталу при переході від третього етапу його розвитку до першого етапу наступного циклу, організація повинна представити проект для створення майбутніх інновацій. Обсяг інвестицій у цьому випадку залежить від прибутку, який буде отриманий від продажу інноваційної продукції. Частка інвестицій у збільшенні інтелектуального капіталу від загальної суми інвестицій у проект повинна визначатися розміром роялті.

Крім того, мотивація інтелектуальної праці та інвестицій у розвиток корпоративної культури, навчання, освіти та перепідготовку на цьому етапі розвитку інтелектуального капіталу повинна визначатися доходом організації від реалізації інноваційної та інтелектуальної продукції з урахуванням вартості ефективності інтелектуального капіталу Du.

Отже, ключові аспекти управління інтелектуальним підприємством в Україні полягають в створенні дієвої системи мотивації працівників, виявленні та залученні наявних ресурсів в господарську діяльність підприємства, а також у використанні потенційних можливостей розвитку. Сюди входять заходи зі створення системи мотивації та преміювання працівників, створення баз даних для виявлення невикористаних ресурсів; Організація навчання та підвищення кваліфікації працівників, створення та оцінка інтелектуальної власності; контроль дотримання прав інтелектуальної власності; розробка патентних та маркетингових стратегій розвитку промислових підприємств. Ефективне управління інтелектуальним потенціалом працівників дозволить отримати синергетичний ефект у вигляді збільшення інтелектуального потенціалу підприємства в цілому, його матеріального та технологічного рівня, організаційних та управлінських структур, галузей знань та рівня інтелектуальної власності.

3.2. Напрямки вдосконалення інтелектуального підприємництва як драйвера інноваційного розвитку України

В умовах сучасної України інновації є головним можливим важелем впливу на довгострокове зростання економічного добробуту та одним з ключових пріоритетів, пов'язаних з державною ініціативою і масштабними напрямками науково-дослідних робіт. При цьому слід відзначити, що сама суть економічного суперництва на світовій арені значно змінилася: почалася

«гонка інновацій», переможці якої задають світові політичні і економічні тенденції. У зв'язку з цим перед нашою країною стоять серйозні багатопланові завдання, пов'язані з необхідністю модернізації виробництва і інтенсивного розвитку перспективних технологічних галузей, які будуть визначати контури глобальної економіки в XXI столітті. Успішне вирішення даних питань неможливе без планомірної і якісної зміни ключових складових інноваційної політики. Незважаючи на те, що наша країна у великій мірі є імпортером технологій, а компанії більше адаптують і модифікують існуючі технології, необхідність наявності інноваційного середовища, здатного генерувати нові проривні технології, незаперечна. При цьому слід зазначити, що саме впровадження перспективних продуктів і технологій, що приносять суттєві соціально-економічні вигоди, є основою трансформаційних процесів в інноваційному секторі. Тому саме інновації розглядаються як основна рушійна сила в сучасній економіці, тобто драйвер економічного розвитку [42,с.148].

Дана концепція знаходить своє відображення в «Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2025 року», магістральним напрямом якої є орієнтація на інноваційну модель поведінки бізнесу, домінуючою в розвитку компаній з метою підвищення ефективності та заняття лідерських позицій на ринках, а також в технологічній модернізації ключових секторів економіки.

Динаміка інноваційної активності підприємництва залишається в цілому позитивною протягом останніх років. У 2019 році обсяг інноваційних товарів, робіт і послуг в цілому по Україні склав 3,6 млн. дол., а питома вага інноваційної продукції вітчизняних підприємств зріс на 1,2%.

Завдяки зусиллям держави, частка інноваційної продукції в структурі експорту України досягла майже 10%. Даний показник все ще поступається рівню технологічно розвинених країн, проте вже можна порівняти з показниками країн БРІКС. З урахуванням політичної ситуації в 2014-2015 роках і взятого державою курсу на розумне імпортозаміщення, очікується продовження зростання питомої ваги інноваційної продукції в структурі

вітчизняного виробництва. Збільшення частки інноваційної продукції до сих пір відбувається в значній мірі завдяки триваючій модернізації і зростанню впровадження передових виробничих технологій, що використовуються в різних секторах економіки. Однак за сучасних умов спостерігається низький рівень активності підприємств щодо розвитку технологій та введення інновацій [42,с.218].

Особливо це стосується сектора промисловості, який все ще проявляє інертність щодо переходу до нових технологій, недостатньо ефективно працюють стимулюючі механізми (зокрема, в податковій сфері), не вдалося забезпечити рівний доступ малого і середнього бізнесу до держзамовлення в сфері високих технологій. Разом з тим пілотні проекти в ряді галузей (наприклад, в рамках авіабудівних кластерів) доводять можливість забезпечити високу ефективність застосування сформованих в Україні інструментів підтримки технологічної модернізації та інноваційного розвитку.

За минулі роки сформовані основні елементи інноваційної екосистеми, триває реалізація масштабних перетворень, серед яких важливу роль відіграють створення інститутів розвитку і формування інноваційної інфраструктури. В Україні з'явився венчурний ринок. Запрацювала Національна технологічна ініціатива – комплексна програма заходів, що включає в себе системні національні пріоритети в технологічній сфері. При цьому, слід визнати, що успіхи країни підтверджують і прогнози авторитетних міжнародних організацій. Фахівці Всесвітнього економічного, форуму (ВЕФ) на основі комбінації загальнодоступних статистичних даних спільно з мережею партнерських організацій (провідних дослідницьких інститутів і компаній) провели щорічне дослідження «Рейтинг глобальної конкурентоспроможності», яке по суті є найбільшою міжнародною «інноваційної табелем про ранги».

Можливості
економіки до
інновацій

Захист
інтелектуальної
власності

Рис.3.6. Показники розвитку інноваційного потенціалу України

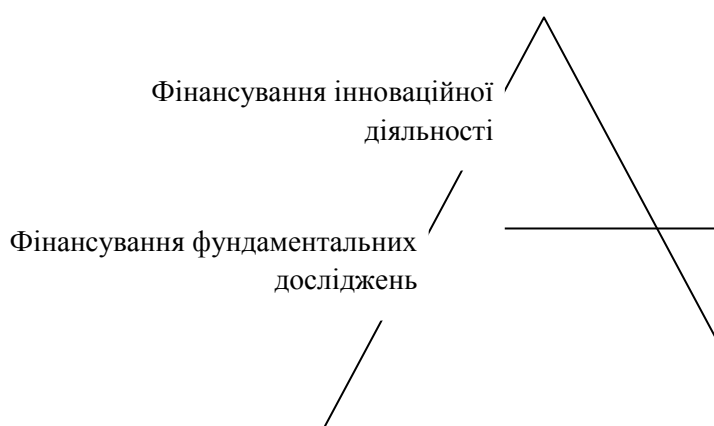
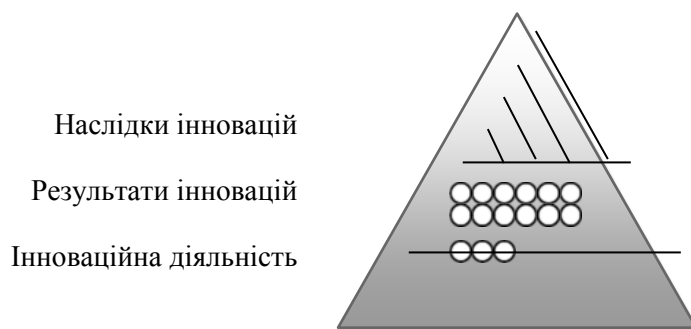
У рейтингу оцінювалися 140 країн світу. У поточному звіті Україні вдалося помітно, поліпшити свої позиції і піднятися в рейтингу до 81 місця. У звіті експертами ВЕФ представлений рівень розвитку ключових показників, спрямованих на оцінку інноваційного потенціалу країни (рис. 3.6).

До сильних сторін української економіки також слід віднести високу поширеність вищої освіти, розвиток інфраструктури, поліпшення показників бізнес-регулювання та внутрішньої конкуренції. Однак необхідно продовжувати удосконалювати фінансову і нефінансову інфраструктуру інновацій, знімати адміністративні бар'єри і забезпечити максимально сприятливі умови для ведення бізнесу та ефективної комерціалізації наукових розробок, добитися підвищення затребуваності інновацій з боку

публічного сектора і великого бізнесу. Іншими безумовним пріоритетами є заохочення інвестицій у високотехнологічні сектори, адаптація сфери освіти до вимог економіки завтрашнього дня, гармонійний розвиток регіонів країни і нарощування міжнародного науково-технічного співробітництва [35,с.180].

У зв'язку з цим, однією з ключових завдань є форсування розвитку інноваційного підприємництва. Один з найбільш провідних теоретиків менеджменту Пітер Друкер вважає, що «підприємця відрізняє інноваційний тип мислення, а інноваційна діяльність являє собою особливий інструмент підприємництва. Ця дія, що додає наявним ресурсам нову якість сприяти примноженню багатства, інноваційна діяльність створює ресурси». Інноваційне підприємництво можна дефініціювати як особливий новаторський процес, процес господарювання, в основі якого лежить постійний пошук нових можливостей і орієнтація на нововведення.

Завдання сприяння розвитку інноваційного підприємництва вирішується за допомогою створення середовища, сприятливого для інновацій. Поняття середовища можна структурувати у вигляді піраміди інноваційного розвитку. Піраміда інноваційного розвитку, за аналогією з пірамідою Маслоу, задає ієрархічну послідовність пріоритетів державної політики в області інновацій, що складається з семи шарів - смислових блоків інноваційної політики (рис. 3.7).

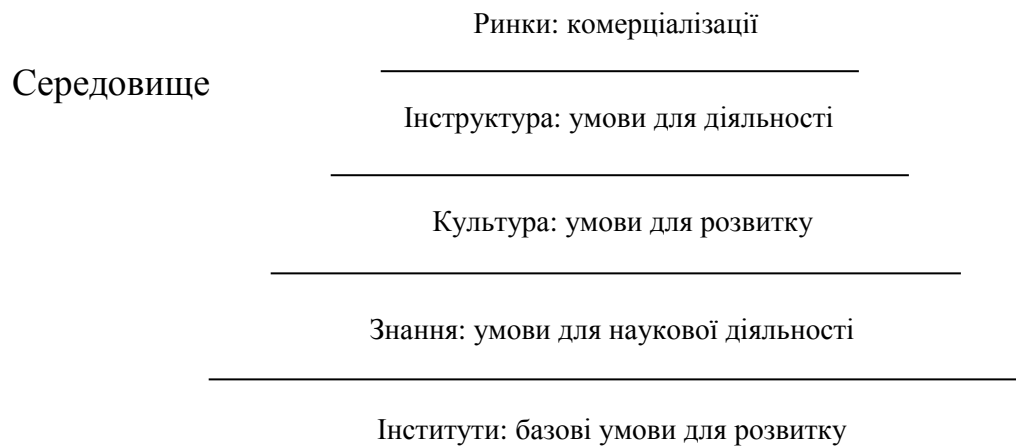

Рис.3.7. Пріоритети політики розвитку інноваційного підприємництва

П'ять фундаментальних шарів представляють наявність і забезпечення в країні середовища, сприятливого для дослідників і інноваторів: громадські, політичні та економічні інститути; знання; культура громадської підтримки вчених, дослідників і підприємців; фізична, енергетична, інформаційна та логістична інфраструктура; ринки капіталу, праці, підприємницьких здібностей, інноваційних продуктів (кінцевих і проміжних), інтелектуальної власності.

Два верхніх шари піраміди представляють надання державою прямої фінансової підтримки дослідних та інноваційних проектів: фінансування фундаментальних досліджень - гранти, стипендії, премії; фінансування комерційних інноваційних проектів - субсидії, інвестиції, гарантії, обладнання [31,с.35].

В результаті зусиль по культивуванню інновацій держава отримує три рівня результатів, які можна образно уявити у вигляді зірки на вершині піраміди інновацій:

- 1) інноваційна активність - реальна діяльність по створенню інновацій;
- 2) безпосередні результати - нові розробки, технічне і організаційне ноу-хау;

3) довгострокові наслідки для економіки країни - економічне зростання, розподіл багатств.

Незважаючи на привабливість прямої підтримки інноваційної активності для держави, пріоритетом інноваційної політики має бути саме забезпечення сприятливого середовища. При наявності розвиненого середовища заходи прямої підтримки будуть прискорювати інноваційний розвиток країни; при відсутності середовища - будуть витіснити приватну ініціативу і сповільнювати інноваційний розвиток.

Крім забезпечення сприятливого середовища, важливою складовою інноваційної політики є також пряма фінансова підтримка наукових досліджень інноваційних проектів. Цей вид політики привабливий для держави, тому що він конкретний, обіцяє швидкі результати. Створення ж середовища - процес довгостроковий, погано структурований і не має конкретних адресатів. Однак, тільки забезпечивши сприятливе середовище, держава може розраховувати, що пряма підтримка буде ефективна [22,с.142].

В цьому випадку, по-перше, з'являться самі проекти, які не виростали в конкурентному середовищі, а по-друге, - канали ефективного розподілу коштів. Таким чином, якщо застосовувати до блокам «середовище» і «фінансування» принцип піраміди, то перший треба буде розташувати в «фундаменті», а другий - на «верхніх поверхах».

Безпосереднє створення інновацій забезпечує інноваційна екосистема, яка об'єднує для досягнення загальних результатів безліч учасників, кожен з яких має свій внесок в процес створення інновацій, від формування ідеї до фактичного виробництва продукту. Неможливо уявити жоден інноваційний продукт сьогодні, який був би результатом зусиль однієї людини або однієї компанії в ізоляції від суспільства, корпоративного середовища і держави.

Національна інноваційна екосистема відображає рівень кооперації між різними учасниками системи, які в сукупності утворюють можливості країни по виробництву інновацій. Інакше кажучи, інноваційна екосистема - це набір

системно взаємопов'язаних гравців, які забезпечують повний інноваційний цикл, і включає в себе всіх акторів, агентів і сервіси, які необхідні для виробництва інновацій.

Виходячи з вищевикладеного, можна виділити п'ять ключових орієнтирів розвитку інноваційного підприємництва в Україні.

В першу чергу необхідно, виявляти і враховувати інтереси учасників інноваційної екосистеми - від дослідників і підприємців до менеджерів великого бізнесу і державних чиновників, - в дискусії про те, які галузі і технології підтримувати.

По-друге, в рамках парадигми нового цільового підходу держава повинна вивчати громадську думку, в тому числі через політичні і соціологічні механізми, а також через вивчення ЗМІ, щоб мати зворотний зв'язок про те, які галузі і технології є найбільш значущими для суспільства в тій мірі, в якій воно відчуває себе частиною глобального світу.

По-третє, необхідно врахувати пріоритети, що встановлюються країнами-лідерами інновацій. Це дасть розуміння найбільш затребуваних на світовому ринку продуктів і технологій.

По-четверте, правильно визначити і врахувати існуючі компетенції: в яких галузях і технологіях Україна зараз інституційно найбільш сильна - з точки зору як фундаментальної науки, так і комерційного сектора, - і де є найкращий заділ для подальшого розвитку.

По-п'яте, переконатися в наявності сильних лідерів і спільноти: якими новими ідеями займаються пасіонарії, визначити порядок розвитку і комерціалізації перспективних розробок.

Отже, кожен з п'яти компонентів алгоритму повинен працювати постійно, поставляючи матеріал для роздумів і роботи. Таким чином, всі п'ять п'ять ключових орієнтирів розвитку інноваційного підприємництва (інноваційна екосистема - суспільство - міжнародний бенчмаркінг - існуючі компетенції - пасіонарії) так чи інакше враховуються при відборі пріоритетних ринків для розвитку інноваційного підприємництва.

Таким чином, створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку інноваційної активності підприємництва є одним із пріоритетних завдань, що стоїть перед економікою України. Багато інновації, як технологічні, так і інституційні, здійснюються надто повільно через високі витрати і ризики на початкових стадіях. Стимулювати зростання числа нових інноваційних підприємств, а також їх участі в проектах державно-приватного партнерства повинні фонди капіталу, які можуть забезпечити фінансування компаній на самому ранньому етапі їх розвитку, а держава може прийняти частину цих витрат або ризиків на себе і тим самим стимулювати бізнес до участі в таких проектах.

Для підвищення інвестиційної привабливості державою був запропонований ряд ініціатив, серед яких, поряд з податковими преференціями і розвитком мікрофінансування, значиться і будівництво по всій країні інфраструктурних об'єктів для підтримки інноваційного бізнесу. Однак можливості бюджетних ресурсів в питанні створення мережі подібних інфраструктурних об'єктів в масштабах всієї країни обмежені, тому метою держави є підвищення зацікавленості приватного бізнесу і як співінвестора при реалізації проектів з будівництва об'єктів інноваційної інфраструктури, верб якості потенційного резидента для подальшого, розвитку об'єкта. Вирішення питання створення сприятливих умов для розвитку інновацій бачиться, перш за все, в консолідації інтересів держави, суспільства і бізнесу за допомогою комплексу наступних заходів [19,с.18]:

1. Формування і реалізація узгоджених заходів інститутів розвитку, технологічних платформ і галузевих бізнес-асоціацій з метою підтримки вбудовування українських інноваційних підприємств у світову інноваційну екосистему з метою максимального розширення високотехнологічного експорту.

2. Сприяння розвитку і росту культури інноваційного підприємництва через освітні та акселеративні програми.

3. Формування ефективних практик комерсоціалізації розробок, здійснюваних інноваційними компаніями (стартапами), підтриманими інститутами розвитку, в рамках реалізації політики імпортозаміщення.

4. Кооперація інститутів розвитку в цілях розвитку сучасних практик управління інтелектуальною власністю найбільшими державними корпораціями і компаніями з державною участю, реалізують програми інноваційного розвитку, а також в наукових і освітніх установах.

5. Формування і розвиток в Україні інституту технологічного брокерства.

6. Введення в дію механізмів податкового стимулювання інвесторів всіх типів (включаючи держкорпорації, що реалізують програми інноваційного розвитку).

7. Полегшення умов залучення венчурного і проектного фінансування для малого і середнього бізнесу.

8. Вироблення форм і інструментів надання скоординованої державної підтримки «Національним технологічним чемпіонам».

9. Вироблення єдиних підходів до участі представників інститутів розвитку в громадських і експертних радах по закупкам інноваційної продукції, що формуються найбільшими компаніями з державною участю і федеральними органами виконавчої влади.

10. Підтримка переходу вітчизняних компаній до моделі «відкритих інновацій», в тому числі в частині придбання інноваційних компаній на відкритому ринку, формування корпоративних венчурних фондів та участі в галузевих інвестиційних фондах.

Таким чином, державна інноваційна політика повинна перейти від парадигми визначення галузевих і технологічних пріоритетів до парадигми пріорітизації, виходячи з думок та інтересів учасників інноваційної екосистеми. Результатом ефективної взаємодії держави і бізнесу є розвиток інноваційної сфери в економіці і підвищення конкурентоспроможності національної інноваційної системи. Державна політика вирішує, перш за все,

завдання залучення й утримання бізнесу в інноваційній сфері, використовуючи фінансово-економічні та правові важелі управління.

Для розвитку інноваційного бізнесу в Україні є досить унікальне поєднання науково-дослідного потенціалу, високотехнологічних виробництв і ємних внутрішніх ринків, що створює необхідні передумови для використання переваг, пов'язаних з поширенням нових технологій. Держава приділяє питанням управління бізнесом першорядну увагу, оскільки в економічній сфері країни підприємництву належить найважливіша роль, так як в його розпорядженні знаходяться матеріальні, фінансові і трудові ресурси, які він здатний використовувати в контексті інноваційного технологічного розвитку України. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що саме орієнтований на модернізацію бізнес можна розглядати як домінанту національної інноваційної системи в контексті реалізації парадигми інноваційного розвитку країни.

Висновок до розділу 3

Отже, інтелектуальне підприємництво є важливою сферою інноваційного розвитку і є технікою управління, метою якої є розробка та впровадження сучасного інтелектуального та інформаційного продукту (результат інтелектуальної праці). Ефектами інтелектуальної діяльності є: твори мистецтва, літератури та науки; База даних; оригінальні композиції; фонограми; винаходи; селекційні досягнення; ноу-хау; інші плоди інтелектуальної праці, наслідки безпосередньої мозкової діяльності, а також її фантазія, натхнення та творчість. Інтелектуальне підприємництво може базуватися на наданні розумових та творчих послуг (власного та найманого персоналу), продажу та обміну результатами такої діяльності.

Вирішення проблем розвитку інтелектуального бізнесу в Україні має бути основним пріоритетом діяльності нашої держави. Одним із шляхів досягнення цього є активна участь України на ринку об'єктів інтелектуальної власності, в якості покупця та, що більш важливо, в якості продавця. Інтелектуальне підприємництво повинне базуватися на новітніх досягненнях науки і техніки, що разом з іншими факторами може бути забезпечене за рахунок науково обґрунтованого й економічно ефективного розширення експорту й імпорту нової техніки та технологій, нових матеріалів, науково-технічних розробок, що забезпечує не ліквідацію сформованого відставання від розвинених країн світу, а й в перспективі вирватися вперед, забезпечивши зростання темпів науково-технічного прогресу. Проте, без ґрунтованих та глибоких знань світової практики, законодавчих норм у сфері інтелектуальної власності та без визначення основних проблем розвитку інтелектуального бізнесу в Україні самими підприємцями діяльність у даному напрямку неможлива.

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідивши тему роботи та виконавши ряд поставлених завдань прийшли до наступних висновків:

1. Розкривши поняття та значення інтелектуального підприємництва в сучасній економіці відзначили, що широке тлумачення інститутів дозволяє розглядати інтелектуальне підприємництво як синтетичний інститут, що володіє великим спектром відмінних ознак, несе в собі риси різних систем.

Виділимо основні відмінні ознаки інституту інтелектуального підприємництва:

- реалізація інтелектуального потенціалу особистості і (або) колективу;
- як правило, відсутність мети максимізації прибутку;
- реалізація проектів, спрямованих на генерацію нових знань, створення і комерціалізацію інновацій, розвиток нових секторів економіки країни (регіону);
- отримання, поширення знань, навичок, досвіду в освітній або професійному середовищі;
- поширення інформації (ринкових сигналів) про особливості та ефективності функціонування окремих секторів ринку;

- створення, закріплення і розвиток певних типів культури (корпоративної, освітньої, дослідницької і т.п.).

2. Дослідивши інтелектуальне підприємництво як напрямок реалізації інтелектуального капіталу відзначили, що не всяке підприємництво можна вважати інтелектуальним, а лише те, яке за основу ставить розвиток і використання інтелектуальних знань. На основі узагальнення вищевказаних досліджень пропонується тлумачити інтелектуальне підприємництво залежно від економічного рівня: на макрорівні – як особливий інститут економіки знань; на мікрорівні – як діяльність щодо управління інтелектуальними ресурсами компанії з метою максимізації прибутку; на нанорівні – як сутнісна характеристика конкурентоспроможної особистості.

3. Визначивши роль інтелектуального капіталу у інноваційній діяльності відзначили, що виникнення категорії інтелектуального капіталу є наслідком об'єктивних змін, пов'язаних із соціалізацією та інформатизацією людської спільноти. Аналіз визначення інтелектуального капіталу на категоріальному рівні дозволяє виділити знання людини у самостійний фактор виробництва, що є необхідною умовою становлення постіндустріальної економіки. Розкриття економічного змісту поняття «інтелектуальний капітал» з позиції загальної економічної теорії про капітал, з врахуванням специфіки і особливостей інтелектуального капіталу дозволяє глибше усвідомити економіко-правову сутність інтелектуального капіталу та механізм його функціонування, що особливо важливо для формування нової стратегії економіки України, в якій має переважати інтелектуальна складова.

4. Окресливши сучасний стан інтелектуального підприємництва в Україні та його роль в розвитку інноваційної економіки відзначили, що зараз відбувається адаптація бізнесу до нових економічних реалій, яка виражається в прагненні використання інноваційних технологій. Основну увагу ми акцентували на підвищенні ролі інновацій в сучасному світі, їхньому активному поширенні та впровадженні в усі сфери господарської діяльності на прикладі розвинених країн. Було запропоновано власне визначення

категорії «інтелектуальне підприємництво». Велика увага приділена вітчизняній інноваційній політиці та сучасним економічним реаліям. Ми вважаємо, що для підвищення рівня інтелектуального підприємництва в Україні необхідно здійснити певні заходи, які змогли б забезпечувати необхідні процеси для створення сприятливого середовища, де буде проходити процес формування, наростання, використання і творчої переробки вже існуючих даних та інформації як ресурсу для створення інноваційних рішень сьогодні.

5. Визначивши шляхи вдосконалення інтелектуального підприємництва в Україні відзначили, що такими заходами на нашу думку повинні бути:

- наявність ефективної інноваційної системи, що зможе поєднувати в собі освіту, науку та бізнес, тобто систему, яка спроможна відразу зв'язати формування знань з подальшою їх передачею для втілення в нових інноваційних технологіях і продуктах;

- функціонування загальноекономічного середовища, що сприятиме вільному руху знань, впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій, появі великої кількості іноземних інвесторів та розвитку підприємництва;

- впровадження нормально функціонуючої науково-технічної інфраструктури, яку не обмежують, а навпаки, суцільно підтримують не тільки з боку держави, а й з боку іноземних науково-технічних кіл, в т.ч. створення мереж дослідних центрів, університетів, приватних фірм та організацій, що займаються створенням нових знань, їх запозиченням ззовні і пристосуванням до місцевих потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амоша О. І. Інноваційний шлях розвитку України: проблематика та рішення / О. І. Амоша // Економіст. – 2005. – № 6. – С. 28–32
2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Э. Брукинг / Пер. с англ.; под ред. Л. Н. Ковачин. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
3. Безбородова Т. М. Интеллектуальное предпринимательство в развитии инновационной экономики / Т. М. Безбородова, К. Н. Полещенко // Сибирский торгово-экономический журнал, 2015. – № 2 (20). – С. 56-60.
4. Бауліна Т.В. Інтелектуальний капітал: стратегічний ресурс трансформації національного господарства: монографія / Т.В. Бауліна. – Київ-Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2009. – 276 с.
5. Верхогляд Е. В. Интеллектуальное предпринимательство в развитии nanoиндустрии / Е. В. Верхогляд, К. Н. Полещенко, Н. А. Семенюк, Н. А. Герк // Вестник Омского университета, 2012. – № 4 (66). – С. 174-187
6. Гусєва О.Ю. Концептуальні основи управління інтелектуальним лідерством підприємств / О.Ю. Гусєва, Ю.Л. Котлинський // Економіка. Менеджмент. Бізнес. - 2016. - № 4 (18). - С 45-49
7. Державна служба статистики України. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

8. Дикань В. Л. Інтелектуальні інвестиції в логістичних системах / В. Л. Дикань, І. В. Корнілова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 199–203
9. Жук М. Нові аспекти стратегії формування інтелектуального капіталу в контексті модернізації національного господарства: рецензія на цикл наукових праць Бауліної Т.В. / М. Жук // Вісн. НАН України. – 2010. – № 11. – С. 62-63.
10. Журавльова І.В. Інтелектуальний капітал як об'єкт захисту в системі фінансової безпеки / І.В. Журавльова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 57–61.
11. Жарінова А. Г. Інтелектуальна власність - основа підйому економіки України в умовах світової економічної кризи / А. Г. Жарінова // Часопис Київського університету права. – 2008. – №4. – С. 149–154.
12. Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок // Інтелектуальна власність. — 2000. — № 3. — С. 35—42.
13. Заикина Т.В. Анализ методологии и подходов к оценке интеллектуального капитала инноваторов / Т.В. Заикина // Вестник ОрелГИЭТ. – 2012. – №2(20). – С. 135-140.
14. Друкер П. Ф. Бизнес и инновации : пер. с англ. / П. Ф. Друкер. – М. : ООО «И. Д. Вильямс», 2007. – 432 с.
15. Економічна енциклопедія: у 3-х т. - Т. 3 / гол. ред. Б. Д. Гаврилишин. – Київ-Тернопіль : Академія народ. господарства, 2002. – 951 с.
16. Ілляшенко С.М. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С.М. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – № 11. – С.16-26.
17. Каленюк І.С. Глобальне інтелектуальне лідерство: сутність, форми прояву та індикатори / І.С. Каленюк, Л.І. Цимбалюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2016. – Вип. 23 (3). – С. 22-29.
18. Каленюк І.С. Природа лідерства в сучасних умовах / І. Каленюк, Л. Цимбал // Економічна теорія. – 2015. - №2. – С.86-98.

19. Корнєєва Т.М. Державна політика у сфері економіки знань: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Т.М. Корнєєва. – К., 2010. – 28 с.
20. Кэ де Ври Манфред. Мистика лидерства. Развитие эмоционального интеллекта / Манфред Кэ де Ври. – М.: Альпина Паблишерз, 2003. – 311 с.
21. Критский М.М. Теория человеческого капитала как приоритетный фактор реформирования экономики / М.М. Критский // Экономическая теория и хозяйственная реформа: Сб. науч. тр. / под ред. М.М. Критского. – СПб.: СПбГИЭА, 1995. – 286 с.
22. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом: монографія / О.В. Кендюхов / НАН України. Інститут економіки промисловості; ДонУЕП. – Донецьк: ДонУЕП, 2008. – 359 с.
23. Кендюхов О. Сутність і структура інтелектуального капіталу підприємства // Моделювання та інформаційні системи в економіці. — 2005. — Вип. 72. — С. 166—171.
24. Климович Н.І. Еволюція поглядів на поняття «інтелектуальний капітал» / Н.І. Климович // Бізнес Інформ. – 2014. – № 2. – С. 215-219.
25. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
26. Ковалева Т. Ю. Вектор эволюции институциональных форм интеллектуального предпринимательства в экономике России / Т. Ю. Ковалева // Вестник Ивановского Государственного университета. Серия «Экономика», 2012. – Вып. 2 (17). – С. 13-19
27. Кузьмін О. Є. Концептуальні засади управління інтелектуальним капіталом підприємства / О. Є. Кузьмін, О. А. Ліпич // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №11. – С. 137–144.
28. Луцик М. В. Роль інформації та знань в розвитку інтелектуальних ресурсів національної економіки / М. В. Луцик // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2014. – Випуск 51. – С. 275–281

- 29.Лукичева Л.И. Управление интеллектуальным капиталом / Л.И. Лукичева. – М.: Омега-Л, 2007. –552 с.
- 30.Лунева Е. В. Интеллектуальное предпринимательство как системный фактор повышения качества корпоративных знаний / Е. В. Лунева, А. А. Дудуханов // Транспортное дело России, 2011. – № 5. – С. 86-90
- 31.Мамонтова Н. Тенденції та особливості формування і використання інтелектуального капіталу в Україні / Н. Мамонтова // Економіка України. – 2010. – №8. – С. 30-39.
- 32.Мельник Л.Г. Предпосылки формирования информационного общества / Л.Г Мельник / Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. – С. 60-87
- 33.Масленникова А. Ю. Интеллектуальное предпринимательство : признаки и направления развития / А. Ю. Масленникова, М. Г. Лапаева // Вестник ОГУ, 2014. – № 14 (175). – С. 258-262.
- 34.Мозжухин Д. А. Инновационный менеджмент и экономика впечатлений : симбиоз или противоречие / Д. А. Мозжухин // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ», 2012. – № 1. – С. 1-16
- 35.Назаренко І. Л. Інтелектуальне підприємництво як напрямок формування економіки знань в Україні / І. Л. Назаренко // Тренди та інновації в сучасній економіці : колективна монографія / за заг. ред. д. е. н., проф. О. С. Іванілова. – Харків : ХНУБА, 2015. – 228 с. – С. 176-189
- 36.Натрошвілі С. Г. Ефективна інтеграція бізнесу, науки і освіти як умова зростання вартості компаній в постіндустріальній економіці / С. Г. Натрошвілі // Проблеми економіки. – 2012. – №1. – С. 2–9.
- 37.Офіційний веб-портал Державної служби інтелектуальної власності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/>
- 38.Перский Ю. К. Институциональная система интеллектуального предпринимательства / Ю. К. Перский, Т. Ю. Ковалева // Шумпетеровские

- чтения : материалы 3-й международной научно-практической конференции. – Пермь : Издательство ПНИПУ, 2013 – С. 60-65
39. Прохорова В. В. Економічна оцінка зовнішньої та внутрішньої ефективності інноваційних трансформацій в освіті / В. В. Прохорова, В. І. Чобіток // Конкурентоспроможність підприємств у міжнародному цифровому просторі: Монографія / За редакцією Ареф'євої О. В. – К. : НАУ, 2019. – С. 95– 105.
40. Регіональні інноваційні системи України : стан формування та розвитку в умовах інтеграційних процесів : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.І. Федулової. – К.: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – 2013. – 724 с.
41. Самуэльсон П. Экономика. — М.: МГП «АЛГОН» ВНИИСП, 1992. — Т. 2. — 452 с.
42. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.упоряд.: Г. О. Андрощук, І. В. Жилияєв, В. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
43. Стрижак О. О. Інтелектуальний капітал як категорія постіндустріального суспільства: основні підходи до визначення суті та змісту// Проблеми науки. — 2004. — № 3. — С. 28—35.
44. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. — Томск: Том. ун-т. — М.: Барс, 1997. — 354с.
45. Тофлер Э. Третья волна / Э. Тофлер. – М.: Издательство АСТ, 1999. – 784 с.
46. Чухно А.А. Інтелектуальний капітал: сукупність форми і закономірності розвитку / А.А. Чухно // Економіка України. – 2002. – №11. – С.48–55.
47. Хомин О. В. Інтелектуальне підприємництво як форма становлення економіки знань : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / О. В. Хомин. – Харків, 2007. – 17 с.

48. Чобіток В. І. Парадигма мистецтва інтелектуалізації управління підприємством / В. І. Чобіток // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2019. – №67. – С. 221–228.
49. Штангрет А. М. Управління процесом формування людського капіталу як основи розвитку економіки знань / А. М. Штангрет // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015. – № 3. – Том 25. – С. 396–400.
50. Юріна Н. О. Діяльність суб'єктів підприємництва України: статистична складова. Вісник економічної науки України. 2016. № 1(30). С. 182–187